

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
DARBO TEISĖS IR SOCIALINĖS SAUGOS KATEDRA**

RAMUNĖ SAMOILOVIENĖ
(Darbo ir socialinio aprūpinimo teisės studijų programa 62401S106)

**STATUTINIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ DARBO LAIKO
REGLAMENTAVIMO YPATUMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Mokslų daktaras,
lektorius;
Andrius Verikas

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PAGAL DARBO SUTARTĮ DIRBANČIŲ DARBUOTOJŲ, VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ IR STATUTINIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ DARBO LAIKO DIFERENCIACIJOS BŪTINUMAS	6
2. STATUTINIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ DARBO LAIKO REGLAMENTAVIMAS	13
2.1. Darbo laiko standartų taikymas statutiniams valstybės tarnautojams	13
2.2. Pravieniškių gydymo ir pataisos pataisos namų statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimas	21
3. STATUTINIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ DARBO LAIKO TEISINIO REGULIAVIMO YPATUMAI	25
3.1. Budėjimo režimo ypatumai	33
3.2. Viršvalandinio darbo taikymas statutiniams valstybės tarnautojams	39
3.3. Suminės darbo laiko apskaitos įvedimo sąlygos	48
3.4. Naktinio darbo laiko taikymo ypatumai statutiniams valstybės tarnautojams	53
IŠVADOS	55
REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63
ANOTACIJA	64
ANNOTATION	65
PRIEDAS	66

IVADAS

Temos aktualumas. Valstybės tarnyba turi būti lojali ir paklusti tik Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir teisei. Valstybės tarnyba, kaip sistema, yra organizuojama remiantis hierarchijos ir pavaldumo principais. Statutinė valstybės tarnyba – ypatinga ir išskirtinė, vykdanči valstybės funkcijas ir garantuojanti viešojo intereso tęstinumą. Statutinės valstybės tarnybos santykių diferencijuotas teisinis reguliavimas grindžiamas valstybės institucijų bei jų vykdomų funkcijų ypatumais, šių institucijų vieta visų institucijų sistemoje, joms nustatytais įgaliojimais, ir kitais svarbiais veiksniais. Valstybė yra atsakinga už profesionalios valstybės tarnybos užtikrinimą ir šiai pareigai atlikti reikia specialaus valstybei dirbančių asmenų darbo santykių reguliavimo. Pareigūnų (kaip ir visų darbuotojų) teisė į tinkamos trukmės darbo laiką ir į poilsį yra konstitucinė. Pažymėtina, kad ypač svarbu nustatyti kiekvieno darbuotojo, o ypač statutinių pareigūnų, darbo laiką, nustatant maksimalaus darbo laiko ir minimalaus poilsio laiko ribas, tuo užtikrinant žmogaus teisių į darbą ir į poilsį įgyvendinimą. Darbas – tai žmogaus tikslinga veikla, jo fizinių ir protinių sugebėjimų realizavimas siekiant gauti tam tikrų materialinių ar dvasinių gėrybių. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas konstitucines justicijos bylas (2004-12-13 nutarimu) dėl konstitucinės teisės į darbą užtikrinimo, yra susidūręs ir su valstybės tarnybos santykiais, su būtinumu aiškinti pareigūnų ir kitų valstybės tarnautojų, darbo ypatumus ir šiame kontekste pažymėjo, kad teisės, glaudžiai susijusios su kiekvieno žmogaus konstitucine teise į darbą, t. y. teisė turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju ir kt., valstybės tarnautojui turi būti garantuojamos ne mažesniu mastu, negu kitiems darbuotojams, tačiau dėl valstybės tarnybos, kaip specifinės darbinės veiklos, pobūdžio jų įgyvendinimas gali turėti tam tikrų ypatumų¹. Pati sąvoka „darbas“ nėra teisinė. Tai socialinė ekonominė sąvoka, apibūdinama kaip tam tikru laikotarpiu reikalinga, tinkama ir tikslinga žmogaus veikla. Būdamas tikslingas ir tinkamas, jis yra ir intelektinė veikla². Statutinių valstybės tarnautojų darbas yra tarnyba valstybei, o tuo pačiu ir visuomenei, kuris reikalauja didelės atsakomybės, pasišventimo, pilietiškumo ir entuziazmo. Darbas – vienas iš pagrindinių kiekvieno individo ir visos visuomenės gerovės pagrindų. Kiekvienas darbuotojas turi teisę į tokias darbo sąlygas, kurios nedarytų neigiamo poveikio jo gyvybei ir sveikatai. Darbo sąlygomis yra laikytina darbo aplinka, darbo pobūdis, priemonės, darbo ir poilsio laikas ir kt.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004-12-13 nutarimas “Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams”// Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6708.

² Visasverslas.lt. - Darbo santykiai ir jų teisinio reglamentavimo ypatumai

<http://www.visasverslas.lt/portal/categories/37/1/0/1/article/9> prisijungimo laikas: 2009-06-30.

Valstybė turi apsaugoti visus savo piliečius (tame tarpe ir pareigūnus) nuo pernelyg didelės darbo santykių kaitos, nepagrįsto darbo laiko ilginimo.

Dauguma statutinių valstybės tarnautojų problemų yra sisteminės, t. y. bendros visoms statutinėms tarnyboms. Statutinę valstybės tarnybą yra apėmusi žmogiškųjų išteklių problema, įskaitant ir pareigūnų kaitą, todėl ir ilginamas darbo laikas, nes nesugebėta ar nenorima laiku į tai reaguoti. Deja iki šiol gaji mintis, kad pagrindinė vertybė yra statistinis rezultatas, pareigūnas vis dar tebelieka iš priemonių šalia transporto, ryšio ir kitų dalykų. Nekorektiška yra tai, kad organizacinės, personalo problemos yra sprendžiamos vis dar dirbančių pareigūnų darbo laiko sąskaita. Darbo laiko ribojimas yra aktualus ir būtinas statutinėje valstybės tarnyboje, jei norima užtikrinti pareigūnų sveikatą bei jų tarnybos efektyvumą atliekant pareigas visuomenei, sudarant galimybes tinkamai pailsėti, skirti pakankamai laiko asmeniniams poreikiams tenkinti.

Šiandien ypač svarbu atgauti pagarbą valstybės tarnybai (ypač statutinei) pasitikėjimą tiek savimi, tiek visa visuomene ir savo valstybe. Svarbiausias valstybės tarnybos prioritetas yra valstybės tarnautojų teisių ir laisvių užtikrinimas. Todėl diferencijuotas statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimas bei tinkamas apmokėjimas – svarbūs tiek pareigūnams, tiek pačiai Valstybei. Tik diferencijuotai ir tinkamai reglamentavus darbo laiką, galima tikėtis tinkamų pareigūnų pareigų bei tarnybos atlikimo.

Tenka apgailestauti, kad pasirinkta tema „Statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimo ypatumai“ yra labai nedaug tiek mokslinės, tiek ir metodinės literatūros. Nedaug autorių šia tema yra pasisakę ir savo publikuotuose straipsniuose. Sunku pasakyti, kodėl šia tema taip nedaug domimasi: ar neįžvelgiama, o gal nenorima išvelgti problemos? O gal ji aktuali tik statutiniams valstybės tarnautojams, kurie vis dar abejingi bei bijantys? Šiame darbe nagrinėjama susiformavusi teismų praktika, įstatymai bei įstatymais patvirtinti statutai, reglamentuojantys statutinių valstybės tarnautojų veiklą bei kiti teisės aktai. Šis darbas yra labiau teorinio analitinio pobūdžio, nes nagrinėjami teisės aktai, taip pat pateikiami ir analizuojami savarankiškai gauti empiriniai duomenys, daromos išvados ir pateikiami pasiūlymai, kaip gerinti ir tobulinti veiklą.

Darbo tyrimo objektas – statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko teisinio reguliavimo ypatumai. Darbe nagrinėjamas dėl aktualumo ir darbo apimties, tik Vidaus reikalų ministerijai (policijos) ir Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reguliavimo ypatumai, taip pat analizuojamas ir nagrinėjamas Pravieniškųjų gydymo ir pataisos namų statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimas.

Darbo tyrimo tikslas - atskleisti statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimo ypatumus bei reikšmę, panaudojant teisinės analizės ir apibendrinimo metodus.

Hipotezė – Statutinių valstybės tarnautojų darbo laikas yra diferencijuotas bei išskirtinis, tačiau nepakankamai aiškiai ir detaliam reglamentuotas.

Darbo tyrimo uždaviniai:

- 1) išskirti statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimo diferencijavimo pagrindus;
- 2) išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius statutinių pareigūnų darbo laiką;
- 3) išnagrinėti budėjimo, viršvalandinio darbo ir suminės darbo laiko apskaitos taikymo ypatumus statutinėje tarnyboje.

Darbe taikomi metodai – teisinės literatūros analizės, lyginamosios analizės, sisteminimas, duomenų analizės.

1. PAGAL DARBO SUTARTĮ DIRBANČIŲ DARBUOTOJŲ, VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ IR STATUTINIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ DARBO LAIKO DIFERENCIACIJOS BŪTINUMAS

Kiekvienas žmogus, juo labiau valstybės tarnautojas, turi teisę į darbą ir atitinkamą poilsį. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinama kiekvieno žmogaus teisė laisvai pasirinkti darbą, turėti tinkamas, sveikas ir svarbiausia saugias darbo sąlygas³. Šis Konstitucijos straipsnis reglamentuoja dirbančio žmogaus interesų apsaugą. Ši nuostata yra patikslinama Konstitucijos 49 straipsnyje, kuriame teigiama, kad „kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas, bei darbo laiko trukmę apibrėžia įstatymas“⁴. Teisė į darbą sudaro taip pat pagrindą asmens nepriklausomybei bei saviraiškai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2004-12-13 nutarime yra konstatavęs, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė laisvai pasirinkti darbą bei verslą yra viena iš būtinų žmogaus asmenybės gyvybinių poreikių tenkinimo, deramos padėties visuomenėje užtikrinimo sąlygų⁵. „Tinkamos, saugios ir sveikos žmogaus darbo sąlygos gali būti teisingai nustatomos tik atsižvelgus į atskirų darbuotojų arba jų grupių objektyvius ir subjektyvius požymius. Reguluodama darbo teisinius santykius diferencijuotai valstybė gali sudaryti saugias ir tinkamas sąlygas ypatingų kategorijų darbuotojams“⁶. Žmogaus teisę į poilsį ir darbo laiko apribojimą šiai teisei tinkamai įgyvendinti deklaruoja nacionalinės konstitucinės ir tarptautinės teisės normos. Darbo laiko reguliavimas - darbo normavimo priemonė ir yra svarbi kiekvienam dirbančiajam, o ypač valstybės tarnautojui. Docentas dr. J. Usonis savo straipsnyje teigė, kad „reguliavimo bendrumas pasireiškia bendrųjų reikalavimų nustatymu atskiriems darbo teisiniams santykiams, o diferenciacija – tų bendrų reikalavimų konkretinimu, tačiau jokių būdu ne siaurimu. Bendrieji norminiai aktai atskleidžia darbo teisės vienovę, o specialieji – diferenciaciją. Diferenciacijos normos – tai specialiosios normos (bendrųjų atžvilgiu), leidžiančios skirtingų kategorijų darbuotojams lygiai su kitais įgyvendinti pagrindines savo teises ir pareigas. Esant vienodoms starto galimybėms įstatymais gali būti padidinama tam tikrų asmenų teisių sauga, jeigu jie objektyviai nepajėgia garantuoti bent minimalios savo teisių saugos arba vykdo visuomenei svarbias pareigas, kurių vykdymas adekvačiai neatspindi jų teisių saugos“⁷. Darbo įstatymų bendrumo pagrindas yra Lietuvos Respublikos Konstitucija bei Darbo kodeksas, kuris yra darbo teisės teisinis pagrindas,

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁴ Ten pat.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004-12-13 nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios, 2004, Nr. 181-6708.

⁶ Usonis J. Darbo įstatymų bendrumo ir diferenciacijos principas // Jurisprudencija. 2003, t.40 (32). P. 85-91.

⁷ Ten pat.

tačiau skiriasi įvairios darbo santykių sritys, pobūdis, valdžios socialinė politika, darbo sąlygos, profesijos, darbuotojų psichofizinės savybės, atsakomybė, todėl darbo santykių reglamentavimo diferenciacija yra būtina. Darbo kodekso 2 straipsnio 1 dalies 9 punkte yra įtvirtintas darbo įstatymų bendrumo ir jų diferencijavimo pagal darbo sąlygas ir darbuotojų psichofiziologines savybes principas⁸. Darbo įstatymai reguliuoja darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, ir tarnautojų darbo santykius, tačiau darbo teisės veikimo sfera neapima valstybės tarnybos santykių, kuriems darbo įstatymai gali būti taikomi subsidiariai. Daugelyje valstybių darbo teisėje greta bendrųjų normų, kurios reguliuoja visų darbuotojų darbo santykius, yra normų, reglamentuojančių tik tam tikrų kategorijų darbuotojų darbą. Vadinasi, diferenciacija yra pripažįstama daugelyje šalių. Kadangi darbo santykiai yra labai įvairūs, todėl juos reglamentuoti reikia diferencijuotai ir atsižvelgti į konkrečių darbo sąlygų (ar tarnybų) specifiką. „Diferencijuojama remiantis objektyviais ir subjektyviais pagrindais, todėl darbo teisėje yra bendrosios ir specialiosios normos, atspindinčios jos vienybę ir diferenciaciją“⁹. Sankt Peterburgo universiteto profesorius S. Mavrinas ir docentas A. Grebenščikovas išskiria šias bendrųjų ir specialiųjų normų sąveikos formas:

- specialiosios normos nustato bendrųjų normų išimtis ir taip panaikina galimybę taikyti bendrąją normą esant konkrečiam teisiniui santykiui;
- specialiosios normos papildo bendrąsias nustatydamos papildomas lengvatas;
- specialiosios normos nekeisdamos bendrosios normos nustatytų teisių apimties, pritaiko jas konkrečioms asmenims, ūkio arba veiklos sritims¹⁰.

Specialus, tam tikrų kategorijų darbuotojų, darbo santykių reglamentavimas pripažįstamas ir tarptautiniu mastu (pvz. jūreivių, vežėjų). Nacionalinėje teisėje diferenciacija įtvirtinama specialiosiose darbo teisės normose, o tarptautinėje teisėje svarbiausios bendrojo reguliavimo nuostatos įtvirtintos tarptautiniuose dokumentuose - Tarptautinės darbo organizacijos konvencijose. Darbo kodekso 148 straipsnyje yra įtvirtinti darbo ir poilsio ypatumai ekonominės veiklos srityse (transporto, pašto, gydymo bei globos įstaigose ir kt) ir nustatyta, kad darbo ir poilsio laikas gali skirtis nuo Darbo kodekso nustatytų normų. Diferenciacija, tai nėra diskriminacija kitų darbuotojų (ar kitų valstybės tarnautojų) atžvilgiu. Tai kas tai yra diferenciacija? Profesorius A. Vaišvila teigė, kad „diferenciacija – teisių pridėjimas arba lengvatų suteikimas valstybės priemonėmis, bet tik tiems asmenims, kurie patys objektyviai nepajėgia bent minimaliai garantuoti savo pagrindinių žmogaus teisių (nepilnamečiai, seneliai, neįgalieji, bedarbiai) arba vykdo specialias, tik su jų asmeniu susijusias pareigas visuomenei, kurių adekvačiai neatspindi jų teisinė padėtis (moterys, gimdančios ir auginančios vaikus, asmenys dirbantys gyvybei ir sveikatai pavojingomis sąlygomis

⁸ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

⁹ Lietuvos teisės pagrindai, Vilnius: Justitia, 2004. P.353.

¹⁰ Usonis J. Darbo įstatymų bendrumo ir diferenciacijos principas // Jurisprudencija, 2003, t.40(32); P. 85-91.

ir kiti“¹¹. Valstybės tarnybos santykių diferencijuotas teisinis reguliavimas grindžiamas valstybės institucijų vykdomų funkcijų ypatumais, tarnautojams būtinomis profesinėmis savybėmis. Valstybės tarnyba – tai tarnyba Lietuvos valstybei. Mykolo Romerio universiteto docentas dr. J. Usonis savo straipsnyje teigė, kad „darbo teisėje, be civilinio, taikomas ir administracinis (viešasis) teisinio reguliavimo metodas, o valstybės tarnyboje jis absoliučiai vyrauja. Manau, kad atskiri valstybės tarnybos institutai, kurie savo esme yra tapatūs darbo teisei, bet specialiai reguliuoja tuos santykius valstybės tarnyboje, gali būti vertinami kaip diferencijuotas reglamentavimas. Juk jau pripažinome, kad reguliavimo tikslas – dirbantis žmogus ir jo interesų apsauga. Tuomet ir valstybės tarnybą galima išskirti kaip specialiu įstatymu reguliuojamą, tačiau gimininguose institutuose panašią į darbo teisę sritį“¹². Profesorius I. Nekrošius teigė, kad „valstybės tarnautojų tarnybiniai santykiai turėtų būti reguliuojami diferencijuotai, atsižvelgiant į jų tarnybos funkcijas. Valstybės viešojo valdymo tarnybos tarnautojų tarnybos santykiai turėtų priklausyti viešosios (administracinės) teisės reguliavimo sferai“¹³. Atsižvelgiant į tai, kad darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai ir teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir garantijų nereglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas, valstybės tarnautojams taikomi Darbo kodekse nustatyti darbo laiko trukmės reikalavimai. Valstybės tarnybą galima priskirti viešajai teisei, o statutinė tarnyba – tai ypatinga valstybės tarnybos dalis, kurioje pasireiškia reguliavimo specialumas bei diferencijuotas reglamentavimas. Statutinė valstybės tarnyba yra svarbi, savita ir išsiskirianti iš visos valstybės tarnybos - valdžios funkcijų realizavimo principais, tikslais, metodais bei vykdomų funkcijų svarba. Įgyvendinant prievartos funkciją, lemiamas vaidmuo tenka statutinėms institucijoms. Jėgos funkcija asocijuojasi su valstybės mechanizmo funkcionalumo, veiksmingumo užtikrinimu palaikant visuomenei priimtina viešąją tvarką. Kiekvienos valstybės funkcijos turinys lemia tai, kad šias funkcijas vykdančios valstybės institucijos negali nesiskirti savo statusu ir veikla. Vienos valstybės funkcijos yra vykdomos per civilines valstybės (ir savivaldybių) institucijas, o kitos – per karines (arba) sukarintas valstybės institucijas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2002-12-24 nutarime konstatavo, kad „pagal Konstituciją karinė, sukarinta bei saugumo tarnybos yra atribotos nuo civilinės tarnybos. Konstitucijoje yra įtvirtinta diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų samprata. Tai sudaro teises prielaidas teisės aktais diferencijuotai reguliuoti santykius, susijusius su civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų veikla, taip pat nustatyti tokį civilinėse ir karinėse bei sukarintose valstybės institucijose dirbančių asmenų teisinį statusą, kuris turėtų tam tikrus ypatumus“¹⁴.

¹¹ Vaišvila A. Teisės teorija, Vilnius: Justitia, 2000, P.183.

¹² Usonis J. Darbo įstatymų bendrumo ir diferenciacijos principas // Jurisprudencija, 2003, t 40 (32);85-91.

¹³ Nekrošius I. Lietuvos Respublikos Darbo kodekso rengimo problemos // Teisė. 1999., 33(1) P.31.

¹⁴ Personalo valdymas Viešojo administravimo įstaigose, Valstybės tarnybos departamentas, Vilnius, 2007, P. 88-89.

Statutinių valstybės tarnautojų pareiga – ginti visuomenę, užtikrinti viešąją tvarką, tarnauti valstybei bei jos žmonėms. Todėl yra itin svarbu pareigūnams, kurie turi pareigą valstybei ir visuomenei, tinkamai užtikrinti ir jų teises. Iš statutinių tarnybų veiklos sprendžiama apie valstybės pobūdį, kultūrinį ir civilizacijos lygį. Statutinės tarnybos specifiškumas yra ypatingas, nes statusą apibrėžia ne Valstybės tarnybos įstatymas, o prioritetas yra - įstatymais patvirtinti statutai. Manytina, kad statutinę tarnybą taip pat galima išskirti kaip specialiais įstatymais reglamentuotą valstybės tarnybos dalį. Manytina, kad diferenciacija, tai išskirtinumas ir ypatingumas, tačiau jokių būdu ne privilegijuotumas. Negalima teigti, kad diferencijuotas reglamentavimas visada yra pranašesnis. Statutinių pareigūnų vykdomų funkcijų svarba lemia tai, kad jų darbo laiko trukmė ilgesnė, budėjimai ir viršvalandiniai darbai tam tikrais atvejais yra privalomi. Valstybė yra atsakinga už statutinės valstybės tarnybos veiksmingą užtikrinimą ir šiai pareigai atlikti reikia specialaus valstybei dirbančių asmenų darbo santykių reguliavimo. Lietuvos statutinių valstybės tarnautojų tarnybos santykius reguliuoja specialiosios teisės normos. Statutai reglamentuoja pagrindinius tarnybos principus, pareigūnų priėmimo į tarnybą bei atleidimo iš jos sąlygas ir tvarką, jų tarnybos eigą, pareigūnų skatinimą bei atsakomybę, socialines garantijas ir kitus jų statuso bei tarnybos ypatumus. Valstybės tarnybos įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nustatytos šio įstatymo taikymo ribos statutiniams valstybės tarnautojams. Statutinio valstybės tarnautojo sąvoka yra apibrėžta Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 6 dalyje, kuriame teigiama, kad „statutinis valstybės tarnautojas – tai valstybės tarnautojas, kurio tarnybą reglamentuoja įstatymo patvirtintas statusas arba Diplomatinių tarnybos įstatymas, nustatantys specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas ir (ar) turintis viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldžių asmenų atžvilgiu“¹⁵. Statutinio valstybės tarnautojo apibrėžimas siejamas su jo tarnybos reglamentavimu ir turimais įgaliojimais. Statutuose, kurie skirti nustatyti tarnautojų statusą, nėra aiškiai įtvirtintų normų, kurios leistų aiškiai atskirti statutinio valstybės tarnautojo statusą turintį nuo tokio statuso neturinčio valstybės tarnautojo. Įstatymų leidėjas nenustatė imperatyvo, kad statutinis tarnautojas privalo turėti viešojo administravimo įgaliojimus jiems nepavaldžių asmenų atžvilgiu. Manytina, kad būtinas vieningas statutinio valstybės tarnautojo sąvokos apibrėžimas. Pažymėtina, kad nėra įtvirtinta ir statutinės įstaigos sąvoka. „Tai apima bent kelias nuostatas, turinčias vidinių prieštaravimų:

- pripažįstant statutinius pareigūnus kaip savito statuso viešojo administravimo specialistus, nepateikta statutinių įstaigų sistemos samprata;
- statutiniai pareigūnai išskiriami iš kitų viešojo administravimo tarnautojų dėl specialių kompetencijos, individualių savybių reikalavimų, tačiau darbo apmokėjimas nustatytas taikant bendrąją tvarką;

¹⁵ Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.

- įstatymas menkai įtvirtina statutinių valstybės tarnybų subkultūrą, tradicinius šių institucijų požymius ir kt.“¹⁶.

Statutinės valstybės tarnybos pasižymi savo uždarumu ir griežtumu bei, palyginus su kitomis viešojo administravimo organizacijomis, yra konservatyvesnės ir tai nulemia jų savitas statusas. Tai išryškėja tiek atrenkant naujus statutinius valstybės tarnautojus (tikrinami pagal įskaitas, sveikatos būklę, nemažai reikalavimų, susijusių su pretendento asmeninėmis savybėmis, bandomieji laikotarpiai), tiek jiems darant karjerą (laipsnių ir rangų suteikimas pagal tarnybos stažą), tiek taikant šiems valstybės tarnautojams atsakomybę. Tai sietina su tuo, kad statutiniai valstybės tarnautojai savo veikloje dažniau nei nestatutiniai tiesiogiai susidurdami su žmonėmis ir gindami jų teises turi užtikrinti tiek visišką žmonių pasitikėjimą jais, tiek itin aukštą veiklos kokybę. Įvertinus skirtingų statutų turinį galima pagrįstai išskirti keletą jiems visiems būdingų bruožų: specialūs reikalavimai pretendentams, priesaikos privalomumas, atlyginimų, jų priedų ir priemonių dydžių nustatymo kriterijai, ilgesnis darbo laikas, socialinių garantijų specifika, sugriežtinta atsakomybė, įvairūs nuo tarnybos specifikos priklausantys apribojimai, viešojo administravimo įgaliojimai nepavaldžių asmenų atžvilgiu.

Pažymėtina, kad tik nedidelė dalis Valstybės tarnybos įstatymo nuostatų statutiniam valstybės tarnautojams taikoma be išlygų. Statutinis valstybės tarnautojas turi specifinį darbuotojo statusą, o statutinės tarnybos specifika lemia tai, kad pareigūnų darbo laiko diferenciacija yra būtina. „Atsižvelgiant į statutinių valstybės tarnautojų darbo santykių specifiką, jiems taikomus specifinius principus (subordinacinius), atskiras šių asmenų statuso ir socialinių garantijų reglamentavimas yra pakankamai pagrįstas“¹⁷.

Statutiniai valstybės tarnautojai – tai išskirtinę kategoriją sudarantys valstybės tarnautojai, turintys specialų statusą bei tarnybos ypatumus. Jie sudaro tokią visuomenės socialinę grupę, kurios bendrą teisinį statusą lemia valstybės valdymo tarnybos paskirtis, visuomenės reikšmingumas ir kurių pareiga užtikrinti viešojo valdymo funkcijų įgyvendinimą. Statutinis pareigūnas yra savanoriškai įsipareigojęs ir prisiėmęs sudėtingų, ir reikalaujančių specialių žinių, pareigų visuomenei, valstybės tarnautojas. Valstybės tarnautojų veikla plačiuoju požiūriu vis tiek yra darbas, nors statutinėje tarnyboje yra vartojama sąvoka tarnyba, o ne darbas. Pažymėtina, kad statutinių valstybės tarnautojų tarnybą reglamentuoja įstatymais patvirtinti statutai, tačiau tai, kad jų veikla reguliuojama kitų įstatymų, savaime nepanaikina jų, kaip valstybės tarnautojų statuso. „Kadangi specialiuose darbo įstatymuose tam tikrai darbuotojų kategorijai nustatytos ypatingos darbo sąlygos arba papildomos, palyginti su bendrosiomis, teisės ir pareigos, todėl jas taikant reikia

¹⁶ Laurinavičius A. Globalizacijos iššūkiai keičia nacionalinių valstybių saugumo funkcijos sampratą. Valstybės tarnybos aktualijos, 2009 m. Nr.12. P.38.

¹⁷ Tiažkijus V. Darbo teisė: teorija ir praktika I tomas, Vilnius: Justitia, 2005, P.139.

vadovautis taisykle: specialioji norma suspenduoja bendrosios normos veikimą¹⁸. Statutinių valstybės tarnautojų statusas ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, nėra vienodas bei mechaniškai sulyginamas, nes „viešojo valdymo tarnautojus (angl. civil servants) su valstybe sieja ypatingi santykiai: valstybė – suverenas, o valdininkas – valdžios atstovas, valstybės agentas, patikėtinis“¹⁹.

Darbo laiko ribojimas yra aktualus statutinėje tarnyboje, jei norima užtikrinti pareigūno sveikatą ir jo saugumą, sudaryti galimybes tinkamai pailsėti. Statutinė tarnyba yra ir fiziškai, ir psichologiškai sunkus darbas. Todėl yra labai svarbu, kad kiekvienas pareigūnas tinkamai pailsėtų, t. y. atgautų jėgas ir tuo efektyviau imtųsi darbo. Netinkamas darbo ir poilsio režimo nustatymas gali pasireikšti nuovargiu, pervargimu, sveikatos būklės pablogėjimu. Tenka pripažinti, kad nesaugus pareigūnas, tai nesaugi visuomenė, o tuo pačiu grėsmė - Valstybei. Vienas iš esminių Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisinės valstybės principų yra teisinio saugumo principas, kuris reiškia valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, gerbti teisėtus interesus bei teisėtus lūkesčius²⁰. Todėl valstybė turėtų tinkamai užtikrinti teisinio saugumo bei teisėtų lūkesčių principus statutiniams valstybės tarnautojams, tuo mažinant stresą jų įtemptame darbe. Taip pat svarbu yra tinkamai įstatymais apibrėžti, kokie laikotarpiai turi būti suprantami kaip darbo laikas, bei nustatyti, ypač pareigūnams, maksimalius leidžiamus darbo laiko normos dydžius, o dirbant ilgiau tinkamai kompensuoti ir atlyginti.

Statutinė valstybės tarnyba yra išskirtinė ir suprantama, kaip žmonių bendruomenė prisiėmusi vykdyti konkrečias pareigas visuomenės interesams užtikrinti. Išskirtinumas ne tik teisės aktai – statutai reglamentuojantys tarnybą, bet socialinės garantijos, pavojai susiję su tarnyba, padidėjusi atsakomybė, fizinis pasirengimas, priesaikos privalomumas. Taigi statutinių valstybės tarnautojų išskyrimas gali būti siejamas su įstatymo leidėjo siekimu įvardinti tokią valstybės tarnautojų grupę, išskiriant ją valstybės tarnyboje kaip valstybės tarnautojus:

1) turinčius platesnius valstybinius valdinius įgaliojimus; 2) kurių tarnyba susijusi su valstybės institucija, kurioje jie tarnauja, arba tik su jų turimu specialiu statusu (rangu)²¹.

Pažymėtina, kad statutinių valstybės tarnautojų statusas – specifinis ir ypatingas, vykdamas valstybės funkcijas ir garantuojantis viešojo intereso tęstinumą, o statutinė tarnyba – išsiskirianti iš visos valstybės tarnybos savo vykdomų funkcijų svarba, todėl jų darbo laiko diferenciacija - būtina. Statutinių pareigūnų darbas reikalaujantis didelės atsakomybės, susijęs su didele rizika sveikatos bei gyvybės atžvilgiu, jie dažniau patiria traumų tarnybos metu, todėl labai svarbu diferencijuotas jų

¹⁸ Lietuvos teisės pagrindai, Vilnius: Justitia. 2004. P.353.

¹⁹ Hanau P., Adomeit K. Arbeitsrecht.- Berlin:Luchterland, 1994, P.1-8.

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001-07-12 nutarimas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 62-2276.

²¹ Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras, Viešojo Administravimo institutas, Vilnius, 2004, P. 13.

darbo laiko reglamentavimas, dėl vykdomų pareigų svarbos, rizikos gyvybei ir sveikatai darbe bei užtikrinant saugumą ir viešąją tvarką Valstybėje. Pareigūnų darbo krūvio didėjimas, darbo išteklių trūkumas, lemia, kad tarnautojai verčiami dirbti ilgiau, todėl tai lemia būtinumą ir svarbą diferencijuotai reglamentuoti jų darbo laiką, išvengiant neaiškumų bei spragų, kurios sudarytų sąlygas išnaudoti pareigūnus, didinant stresą, nuovargį bei sudarant grėsmę visuomenės saugumui bei pačiai Valstybei.

2. STATUTINIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ DARBO LAIKO REGLAMENTAVIMAS

Statutinės valstybės institucijos valstybės vardu tarnauja visuomenei gindamos (kontroliuodamas, reguliuodamas) teises vertybes. Tarnyba (darbas) statutinėje įstaigoje nėra prievolė ir papildomų pareigų prisiėmimas, tačiau reikalauja didelės atsakomybės, kompetencijos, supratimo, todėl yra svarbu ir būtina diferencijuotai reglamentuoti statutinių valstybės tarnautojų darbo laiką.

2.1. Darbo laiko standartų taikymas statutiniams valstybės tarnautojams

Samdomų darbuotojų, nuo pat darbo teisės atsiradimo iki XIX a. vidurio, sena svajonė ir siekis buvo apriboti darbo laiką ir šis klausimas buvo vienas iš esminių bei turinčių didelę socialinę reikšmę. Darbuotojai dar 1832 m. Prancūzijoje pirmą kartą pareikalavo sutrumpinti darbo laiką, tačiau tik XIX a. pabaigoje buvo pasiekta kai kurių teigiamų rezultatų. Pirmoji Tarptautinės darbo organizacijos konvencija Nr. 1 „Dėl aštuonių valandų darbo dienos ir 48 valandų darbo savaitės pramonės įmonėse nustatymo“, priimta 1919 m., išklė reikalavimus būtent šiam darbo teisės institutui²². Darbas žmogui yra svarbiausias pragyvenimo šaltinis, juo sukuriamas visuomenės gyvenimo ekonominis pagrindas, todėl tokie santykiai turi būti teisiškai sureguliuoti. 1935 m. TDO konvencijos Nr. 47 „Dėl darbo laiko sutrumpinimo iki keturiasdešimties valandų per savaitę“ pirmame straipsnyje rašoma, jog: „Kiekviena Tarptautinės darbo organizacijos narė, ratifikuojant šią Konvenciją, pareiškia savo pritarimą:

- a) 40 valandų darbo savaitės principui, kuris būtų taikomas taip, kad nenukentėtų darbuotojų pragyvenimo lygis;
- b) Priimtinioms arba remtinoms priemonėms, kurios bus laikomos tinkamomis šiam tikslui pasiekti ir įsipareigoja šį principą taikyti įvairioms darbuotojų kategorijoms, remiantis išsamiais atskirų konvencijų, kurios organizacijos narė yra ratifikavusi, nuostatomis“²³.

Didelę reikšmę darbo laiko reglamentavimui Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse turi priimtos ir kitos Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos (Nr. 171, 105, 4), Europos Bendrijos teisės aktai, kaip direktyvos, susitarimai. 1996 m. Europos socialinės chartijos (pataisytosios) 2 straipsnio 1 dalis įpareigoja valstybes nars „nustatyti priimtina darbo dienos ir darbo savaitės laiką ir palaipsniui jį trumpinti, kiek leidžia darbo našumo padidėjimas ir

²² Guobaitė-Kirslienė R. Darbo laiko teisinio reguliavimo esmė ir dinamika // Jurisprudencija. 2005, t. 74 (66); 57-65.

²³ Tarptautinė Darbo organizacijos konvencija Nr. 47 “Dėl darbo laiko sutrumpinimo iki 40 valandų per savaitę” // Valstybės žinios, 1996, Nr. 27-649.

kiti su tuo susiję veiksniai²⁴, tačiau taip ir nenurodoma konkreti darbo valandų trukmė. Darbo trukmę reglamentuoja 1993 m. priimta ir 2003 m. papildyta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų“ populiariai vadinama darbo laiko direktyva. Direktyvos 2 straipsnio 1 dalyje yra teigiama, kad „darbo laikas – tai bet koks laikas, kai darbuotojas yra darbo vietoje, darbdavio žinioje ir vykdo savo veiklą arba atlieka pareigas pagal nacionalinės teisės aktus ir (arba) praktiką“²⁵. Ši direktyva taikoma visoms veiklos sritims – tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuje (išskyrus jūrininkus). Direktyva - pagrindinė ir esminė vadovaujantis dėl darbo laiko organizavimo, ji nustato būtiniausius saugos ir sveikatos reikalavimus dėl darbo laiko organizavimo bei taikoma: minimaliam dienos poilsio, savaitės poilsio ir kasmetinių atostogų laikui, pertraukoms ir maksimaliam savaitės darbo laikui ir tam tikriems naktinio darbo, pamaininio darbo ir darbo modelių aspektams. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/88/EB 6 straipsnyje „Maksimalus savaitės darbo laikas“ yra įtvirtinta, kad „valstybės narės imasi priemonių užtikrinti, kad, atsižvelgiant į būtinybę garantuoti darbuotojų saugą ir sveikatos apsaugą:

- a) savaitės darbo laikas būtų apribotas įstatymais ar kitais teisės aktais arba kolektyvinėmis sutartimis ar darbdavių ir darbuotojų susitarimais;
- b) vidutinis darbo laikas, įskaitant viršvalandžius, per kiekvieną septynių dienų laikotarpį nebūtų ilgesnis kaip 48 valandos“²⁶.

Vadinasi, minėtos direktyvos 6 straipsnis numato maksimalų ribojimą iki 48 valandų, įskaitant viršvalandžius, bet numato, kad tai yra ne ribinis, o vidutinis dydis. Tampa neaišku, kokia turėtų būti maksimali konkrečios darbo savaitės trukmė. Tiek Darbo kodekse, tiek priimtuose įstatymuose bei statutuose Lietuva atsižvelgė į Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2003/88/EB įtvirtintas bendrąsias darbo laiką sąlygojančias nuostatas. Direktyvos 3 straipsnyje „Dienos poilsis“ įtvirtinta, kad „valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad kiekvienas darbuotojas turėtų teisę į minimalų 11 valandų nepertraukiamo kasdienio poilsio per parą“²⁷. Direktyvoje įtvirtinama tai, kad yra būtina numatyti, kad tam tikroms nuostatoms gali būti taikomos įgyvendintos nukrypti leidžiančios nuostatos, kurias pagal kiekvieną atvejį taiko valstybės narės arba darbdaviai ir darbuotojai²⁸. Paprastai pritaikius leidžiančią nukrypti nuostatą susijusiems darbuotojams turi būti suteiktas atitinkamas kompensuojamasis poilsio laikas. Vadinasi, direktyva įteisina ir išimtis apsaugos darbuotojams, prižiūrėtojams, asmenims, teikiantiems priešgaisrines

²⁴ Europos socialinė chartija (pataisytoji) 1996 // Valstybės žinios, 2001, Nr. 49-1704.

²⁵ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų // OL L 299,2003//18, p.9.

²⁶ Ten pat.

²⁷ Ten pat.

²⁸ Ten pat.

paslaugas, asmenims, dirbantiems pamaininį darbą dėl dienos poilsio, pertraukų, savaitės poilsio laiko bei naktinio darbo laiko trukmės.

Lietuvoje rengiant Darbo kodeksą buvo atsižvelgta į priimtas Tarptautinės darbo organizacijos konvencijas, Europos Sąjungos teisės aktus bei kitus tarptautinius dokumentus. Darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, darbo laiką reglamentuoja Darbo kodeksas, kuriame sukongcentruotos pagrindinės bendrosios darbo teisės normos, taikomos visiems arba daugumai darbuotojų. Valstybės tarnautojams (su jais darbo sutartys nesudaromos) darbo įstatymai taikomi – subsidiariai, vadinasi, tiek, kiek jų statuso neregamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008 m. lapkričio 27 d. nutartyje (administracinėje byloje Nr. A(39)-1931/2008) pažymėjo, kad statutinių valstybės tarnautojų statusas kitų valstybės tarnautojų ar darbo teisinių santykių dalyvių atžvilgiu – ypatingas²⁹. Vadinasi, statutinių valstybės tarnautojų statusas – specifinis ir išskirtinis, nes jų tarnybą apibrėžia specialieji teisės aktai – statutai, o jų darbas yra specifinio pobūdžio ir reikalauja didelės atsakomybės, susijęs su didele rizika sveikatos bei gyvybės atžvilgiu. Statutinių valstybės tarnautojų, išskyrus diplomatinės tarnybos atstovus, darbo santykių specifiką lemia tai, jog šie santykiai yra pagrįsti subordinacijos principais. Šių asmenų statusą ir garantijas reglamentuoja atitinkami įstatymai ir įstatymais patvirtinti statutai, t. y. Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statusas, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statusas, Tarnybos Kalėjų departamente prie Teisingumo ministerijos statusas, Vidaus tarnybos statusas, Valstybės saugumo departamento statusas, Antrojo operatyvinių tarnybų departamente prie Krašto apsaugos ministerijos statusas, Civilinės krašto apsaugos tarnybos statusas ir kt. Nors statutiniams valstybės tarnautojams taikomi specialūs teisės aktai, nustatantys šių asmenų statusą ir socialines garantijas, jie nenumato (ir negali numatyti) bei sureguliuoti visų darbo teisinių santykių, kiek tai reglamentuota Darbo kodekse. Tuo atveju, jei statutuose bei Valstybės tarnybos įstatyme nėra tokių reglamentavimo normų ar nėra apibrėžta tam tikra veikla, yra vertintina kaip reglamentavimo spragos, kurias tenka pildyti. Tuomet ir kyla klausimas, kada statutiniams pareigūnams taikomas Darbo kodeksas, kada Valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsnyje nustatyta, kad „darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų neregamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas“³⁰. Ši atrodytą paprasta norma sukelia nemažai problemų ir tai, kad tam tikrų normų nėra Valstybės tarnybos įstatyme, gali reikšti ne tik tai, kad tuo atveju reikia vadovautis darbo įstatymais – galbūt įstatymų leidėjas sąmoningai neįtvirtino tam tikrų nuostatų, norėdamas nustatyti, kad jos tiesiog nėra taikomos valstybės tarnautojams. Dar didesnė problema,

²⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-11-27 nutartis administracinėje byloje Nr. A(39)-1931/2008, k.16.5 (S).

³⁰ Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.

statutiniams pareigūnams, kuriems Valstybės tarnybos įstatymo taikoma tik keletas straipsnių be išlygų. Todėl tampa neaišku, dėl tokio įstatyminio reguliavimo neapibrėžtumo, teisinio neaiškumo, kada statutiniams valstybės tarnautojams yra taikomas Darbo kodeksas, kur ta riba, kai galima nustatyti, kad šis klausimas nėra sureguliuotas Valstybės tarnybos įstatymo ar Statutais³¹. Nors ir yra įstatyminio neaiškumo, manytina, kad valstybės tarnyboje (įskaitant ir statutinėje) darbo įstatymų taikymo galimybė yra subsidiarinė, t. y. taikoma tais atvejais, kai jų tarnybą reguliuojantys specialūs įstatymai tam tikrų klausimų yra nesureguliuavę, žinoma, jei jų taikymas neprieštaruoja jų specifinei veiklai ir funkcijoms. Pažymėtina, kad statutuose ir Valstybės tarnybos įstatyme nėra apibrėžta sąvoka „darbo laikas“, todėl, nors statutuose ir nėra jokių nuorodų į kitus teisės aktus, vėl tenka atsižvelgti į Darbo kodeksą. Darbo laikas yra suprantamas kaip laikotarpis, per kurį darbuotojas (valstybės tarnautojas) privalo atlikti darbo sutartyje (pareigybės aprašyme) nurodytas pareigas (funkcijas), t. y. dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas, paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai. P. Čiočys pateikia tokį apibrėžimą, kad „darbo laikas – tai kalendorinio laiko dalis, kurios metu darbuotojas, laikydamasis vidaus darbo tvarkos, darbo grafiko ar darbo sutarties sąlygų, privalo vykdyti savo darbinės pareigas“³². Valstybės tarnybą ir statutinę valstybės tarnybą reglamentuojantys teisės aktai nereglamentuoja darbo laiko struktūros, todėl, nustatant darbo laiko struktūrą reiktų vadovautis Darbo kodekso 143 straipsniu. Šiame straipsnyje įstatymų leidėjas nustatė, kad į darbo laiką įeina:

- 1) faktiškai dirbtas laikas, budėjimas darbe ir namuose;
- 2) tarnybinės komandiruotės, tarnybinės kelionės į kitą vietovę laikas;
- 3) laikas, reikalingas darbo vietai, darbo įrankiams, saugos priemonėms paruošti ir sutvarkyti;
- 4) pertraukos darbe, pagal norminius teisės aktus įskaitomas į darbo laiką;
- 5) privalomų medicininių apžiūrų laikas;
- 6) stažuotė, kvalifikacijos kėlimas darbovietėje ar mokymo centruose;
- 7) nušalinimo nuo darbo laikas, jeigu nušalintas darbuotojas privalo laikytis nustatytos darbovietėje tvarkos;
- 8) prastovos laikas;
- 9) kitų norminių teisės aktų nustatyti laikotarpiai³³.

Be to Darbo kodekso 143 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kokie su darbu susiję laikotarpiai neįtraukiami į darbo laiką. Darbo laiko pagrindinė sudedamoji dalis yra faktiškai dirbtas laikas, jis turėtų būti suprantamas tik kaip darbo proceso dalis, kurią valstybės tarnautojas dirbo savo tiesioginį darbą. Faktiškai dirbtas laikas skaičiuojamas darbo dienomis ar darbo valandomis,

³¹ Tiažkijus V. Darbo teisė: teorija ir praktika I tomas, Vilnius: Justitia, 2005, P.134-135.

³² Čiočys P.A. Teisės pagrindai: mokomoji knyga.-Vilnius:VVK. 2002. P. 204.

³³ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

išskiriama darbo laiko dalis naktį, budėjimas, viršvalandinis darbas, darbas, esant nukrypimui nuo normalių darbo sąlygų bei darbas švenčių ir poilsio dienomis.

Vidaus tarnybos statutas, įsigaliojęs nuo 2003 m. gegužės 1 d. reglamentuoja visų Vidaus reikalų ministerijai pavaldžių statutinių įstaigų pareigūnų (policijos, valstybės sienos apsaugos, priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo, finansinių nusikaltimų tyrimo, vadovybės apsaugos ir kt.) tarnybą bei jų darbo laiką. Statuto 29 straipsnyje yra numatyta, kad darbo laiko trukmė visiems pareigūnams yra nevienoda. Pažymėtina, kad tik Vidaus tarnybos statutas pakankamai išsamiai reglamentuoja pavaldžių pareigūnų darbo laiką, įtvirtina jų darbo laiko išimtis, kurios pagrįstos Europos Sąjungos direktyvų nuostatomis. Vyriausiasis administracinis teismas 2008-01-18 nutartyje pažymėjo, kad „Vidaus tarnybos statute įtvirtintos normos dėl statutinių valstybės tarnautojo statuso yra specialiosios tiek Valstybės tarnybos įstatymo, tiek Lietuvos Respublikos darbo kodekso nuostatų atžvilgiu. Vidaus tarnybos statuto 29 straipsnis reglamentuoja pareigūnų darbo laiką, ši norma yra specialioji“³⁴.

Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas nustato Kalėjų departamento prie Teisingumo ministerijos bei jam pavaldžių įstaigų pareigūnų tarnybą. Šio Statuto 53 straipsnis apibrėžia pareigūnų darbo ir poilsio laiką. Minėto straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad „normali pareigūnų darbo trukmė negali būti ilgesnė kaip 40 val. per savaitę“³⁵. Statutas numato galimybę pareigūnams dirbti ir ilgiau, jeigu Kalėjų departamento arba jam pavaldžios įstaigos ar valstybės įmonės vadovybė paveda ir už tai jiems papildomai mokama Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka. Statuto 53 straipsnio 3 dalyje yra teigiama, „kad pareigūnų darbo ir poilsio režimą nustato Kalėjų departamento direktorius“³⁶. Pastebėtina, kad nėra nė vieno Kalėjų departamento direktoriaus patvirtinto teisės akto, kuris nustatytų tą režimą bei ypatybes. Vadinasi, statute nėra įvardijami viršvalandinio darbo, suminės darbo laiko apskaitos atvejai ir kt. Kalėjų departamentui pavaldžiose pataisose įstaigose apsaugos ir priežiūros pareigūnai dirba nepertraukiamai, daugelyje įstaigų įvesta suminė darbo laiko apskaita, tačiau galiojančiame statute nėra įvardijami atvejai bei nėra jokių nuorodų į kitus teisės aktus. Pravieniškųjų gydymo ir pataisos namų statutinių valstybės tarnautojų darbo laiką apibrėžia Pravieniškųjų gydymo ir pataisos namų darbo tvarkos taisyklės, Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas bei subsidiariai taikomos Darbo kodekso nuostatos.

Naujojoje Tarnybos Kalėjų departamente statuto redakcijoje, kuri įsigalios nuo 2010 m. sausio 1 d., 52 straipsnyje yra detaliau įtvirtinti darbo ir poilsio laiko ypatumai. Statuto 52 straipsnio

³⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-01-18 nutartis administracinėje byloje Nr. A(261)-70/2008, k. 16.2 (S).

³⁵ Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.

³⁶ Ten pat.

2 dalyje teigiama, kad „nustatytas funkcijas nepertraukiamai atliekantiems tam tikras pareigas einantiems pareigūnams, dirbantiems pamainomis, įvedus suminę darbo laiko apskaitą gali būti nustatyta ne ilgesnė kaip 24 valandų pamainos trukmė, kuri viršija 40 valandų per savaitę darbo laiko normą, bet negali viršyti 48 valandų per savaitę (7 dienų laikotarpį) darbo laiko normos. Į pamainos trukmę įskaičiuojamas laikas, skirtas pareigūnams instrukuoti, apginkluoti ir pamainai perduoti (priimti). Šis laikas neturi trukti ilgiau kaip 0,5 valandos per pamainą. Šioje dalyje nurodytų pareigūnų pareigybių sąrašą tvirtina Kalėjimų departamento direktorius“³⁷. Naujosios Statuto redakcijos 52 straipsnio 6 dalyje teigiama, kad „kitus pareigūnų darbo ir poilsio laiko klausimus, kurių nereglamentuoja šis straipsnis, reglamentuoja Darbo kodeksas ir kiti teisės aktai“³⁸. Vadinasi, tampa aišku kokiais teisės aktais reiktų vadovautis dėl atvejų, kurių nereglamentuoja statutas. Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto 50 straipsnis nustato, kad „muitinės pareigūnų darbo ir poilsio laiką bei darbo ir poilsio režimo ypatumus (taikant suminę darbo laiko apskaitą, nustatant nepertraukiamo poilsio trukmę ir kt.) nustato Muitinės departamento generalinis direktorius, vadovaudamasis Darbo kodeksu, įstatymais ir kitais teisės aktais“³⁹. Specialiųjų tyrimo tarnybos statuto 35 straipsnio 1 dalyje yra teigiama, kad „tarnybos pareigūnai dirba 40 valandų darbo savaitę, o Specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus, jo pavaduotojo ar viršininko pavedimu pareigūnas gali dirbti ilgiau, negu nustatyta darbo savaitės norma ir už tai jiems papildomai mokama“⁴⁰. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento statuto 8 straipsnio 5 dalyje yra teigiama, kad „esant tarnybiniam būtinumui, Saugumo departamento generalinio direktoriaus raštišku ar žodiniu nurodymu saugumo pareigūnai gali būti skiriami budėti arba būti tarnybinėje parengtyje“⁴¹. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento įstatymo 34 straipsnyje yra įvardinamos bendrosios darbo laiko reglamentavimo normos – „Saugumo departamento pareigūnai dirba 40 valandų darbo savaitę“⁴². Valstybės saugumo departamento pareigūnų darbo laiką reglamentuoja tiek Statutas, tiek ir Valstybės saugumo departamento įstatymas. Civilinės krašto apsaugos tarnybos statuto 21 straipsnyje be bendrosios darbo savaitės normos įtvirtinimo yra teigiama, kad „esant tarnybiniam būtinumui, gali būti nustatoma ilgesnė darbo trukmė, tačiau garantuojama įstatymų nustatyta minimali paros ir minimali savaitės nepertraukiamo poilsio trukmė. Statutinių tarnautojų darbo

³⁷ Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 94-2917.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1656.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3101.

⁴² Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 11-163.

saugą ir profesinę sveikatą reglamentuoja įstatymai ir kiti teisės aktai⁴³. Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos statuto 34 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad „kario ir statutinio tarnautojo tarnybos dienos ir suminė savaitės tarnybos trukmė nėra apribota ir priklauso nuo tarnybos poreikių, tačiau garantuojama įstatymų nustatyta minimali paros ir minimali savaitės nepertraukiamo poilsio trukmė“⁴⁴.

Konstatuotina, kad statutuose turėtų būti aiškiai, detalai ir nedviprasmiškai įtvirtinti svarbiausi pareigūnų darbo laiko reglamentavimo atvejai (t. y. skiriamas didesnis dėmesys - darbo laikui reguliuoti), taip pat aiškiai įtvirtinta, kokiais atvejais taikomos Darbo kodekso nuostatos. Apibrėžiant darbo laiką, jo struktūrą, bei galimas išimtis statutuose turi būti aiškumas, kada ir kokiais atvejais taikomi kiti teisės aktai bei jų nuostatos. Tiek Valstybės tarnybos įstatyme (kuriame nėra ne tik atskiro skyriaus, bet tik vienas straipsnis skirtas viršvalandiniams darbams apibrėžti), tiek visuose Statutuose (dabar tik Vidaus tarnybos statutas išsamiau tai reglamentuoja, nes yra atskiras skirsnis skirtas darbo laikui ir atostogoms, bei Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statute skirtas atskiras skirsnis „darbo ir poilsio laikas, socialinės garantijos“, nors darbo laikui skirtas tik vienas straipsnis) turėtų būti atskiri skyriai ar skirsniai, kaip pavyzdžiui „Darbo ir poilsio laikas“ apibrėžiantys ir reglamentuojantys darbo laiką, jo sampratą, struktūrą, budėjimą, viršvalandinį bei darbą nakties metu, suminės darbo laiko apskaitos taikymo galimybes. Statutinių valstybės tarnautojų darbo laikui reglamentuoti nesureguliuotais atvejais įtakos turi ir Valstybės tarnybos įstatymo ir Darbo kodekso nuostatos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai. Darbo laiko reglamentavimui didelę įtaką turi įstaigų Vidaus tvarkos taisyklės, įstaigų patvirtinti darbo reglamentai, įstaigų vadovų ar viršininkų įsakymais nustatyti kiti darbo ir poilsio laikai.

Svarbų vaidmenį formuojant administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus bei kitus teisės aktus užima Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kaip aukščiausioji teisminė instancija administracinėse bylose. Teisiškai reguliuojant darbo santykius vis didesnę reikšmę įgyja socialinių partnerių – darbuotojų ir darbdavių atstovų – sudaromos kolektyvinės sutartys. Tai specifinis teisinių darbo santykių reglamentavimo šaltinis. Statutinėje tarnyboje taip pat svarbų vaidmenį turėtų atlikti pasirašomos kolektyvinės sutartys, kuriose aiškiai ir nedviprasmiškai būtų ginamos pareigūnų teisės. Kolektyvinių sutarčių normatyvinėmis sąlygomis nustatomos vietinės teisės normos. „Kolektyvinių derybų ir kolektyvinių sutarčių sudarymo laisvės yra nekvestionuojamos, pamatinės visų darbuotojų teisės, kurias pripažįsta ne tik nacionaliniai, bet ir tarptautiniai teisės aktai. Tačiau savo prigimtimi ir forma darbo santykiai yra nevienalyčiai ir jų

⁴³ Lietuvos Respublikos Civilinės krašto apsaugos tarnybos statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 73-3348.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 92-4140.

organizaciniai klausimai yra glaudžiai susiję su tos ekonominės veiklos srities, kurioje šie darbo santykiai pasireiškia, ypatumais. Vienokios teorinės ir praktinės kolektyvinių darbo santykių galimybės yra privačiame sektoriuje, kitokios – viešajame sektoriuje⁴⁵. Kalbant apie kolektyvines darbuotojų teises, ypatinga jų specifika pasireiškia viešajame sektoriuje. Socialinės garantijos yra vienas iš veiksnių, lemiančių gerą viso valstybės aparato darbą. Kolektyvinės sutartys yra naudingos tiek darbdaviams, tiek ir paties darbuotojams. Kolektyvinės sutartys, kaip specifiniai teisiniai aktai, atlieka keletą tarpusavyje susijusių funkcijų, pavyzdžiui, kaip apsauginę ir normų kūrimo. Pažymėtina, kad bet kurio lygmens kolektyvinė sutartis atspindi suderintus darbuotojų ir darbdavių interesus. Problema, tačiau neaišku, kiek Lietuvoje valstybės tarnybos įstaigų turi galiojančias kolektyvines sutartis, nes tokios statistikos nėra, nors pripažįstama, kad gerai būtų jas sudaryti, nes jose aptarus visas darbo sąlygas, lengviau dirbti, kolektyve yra palankesnė atmosfera, mažiau įtampas ir nesutarimų tarp darbuotojų ir vadovų. „Sutartiniai santykiai valstybės tarnyboje atsirado siekiant socialinės partnerystės. Socialinė partnerystė gali būti įgyvendinama įvairiomis formomis, tačiau pagrindinė – kolektyvinės derybos. Savo ruožtu šių derybų rezultatas – kolektyvinė sutartis“⁴⁶. Įstatymų leidėjas nenustatė privalomumo sudaryti kolektyvines sutartis, taip pat nenurodė, kad jos gali būti ir nesudaromos. Vadinasi, kolektyvinės sutartys sudaromos esant poreikiui. Statutinių pareigūnų tarnybą reglamentuojantys statutai nenumato kolektyvinių sutarčių, tačiau statutuose nereguliuotais atvejais jiems taikomos Valstybės tarnybos įstatymo normos. Yra žinoma, kad 2005 metų vasarą Vilniaus teritorinės muitinės administracija pasirašė kolektyvinę sutartį su Vilniaus teritorinės muitinės įstaigų darbuotojų profesine sąjunga, kurioje aptariami daugeliui muitinės tarnautojų aktualūs socialiniai klausimai, kurie nepakankamai yra apibrėžti kituose darbuotojo ir darbdavio santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose. Tai pirmoji ir vienintelė kolektyvinė sutartis Lietuvos statutinėje įstaigoje. Statutinių valstybės tarnautojų teisė stoti į profesines sąjungas yra realiai įgyvendinama. Daugelio Vakarų Europos šalių statutinės tarnybos jau yra pasiekę žymių laimėjimų bei tikslų, kaip pavyzdžiui: profesinių sąjungų stiprinimas, jų vaidmens didinimas, kolektyvinių sutarčių valstybės tarnyboje skatinimas (Nacionalinė sutartis tarp valstybės, darbdavių ir profesinių organizacijų), darbo apmokėjimo sistemos tobulinimas bei diskriminacijos apmokant už darbą panaikinimas valstybės tarnyboje, darbo aplinkos ir darbo sąlygų gerinimas valstybinėse įstaigose, visuomenės viešojo intereso prioritetų užtikrinimas, personalinė vadovų atsakomybė už įstatymų pažeidimus ir t. t. Statutinių valstybės tarnautojų galimybės protestuoti bei reikšti savo poziciją yra labai ribotos: jiems draudžiama streikuoti, piketuoti darbo metu – tai galima tik per pietus arba savaitgaliais. Pareigūnai

⁴⁵ Petrylaitė D. Kolektyvinės teisėsaugos pareigūnų teisės: asociacijų laisvė ir jos įgyvendinimas // Verslo ir teisės aktualijos, 2008, Nr. 2, P. 94-108.

⁴⁶ Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras, Lietuvos viešojo administravimo institutas, Vilnius, P. 34.

turėtų turėti daugiau galimybių nuomonių raiškai, o tai reiškia, kad viena iš jų – kolektyvinės sutartys. Tačiau valstybė imperatyviai nustato pagrindines statutinių valstybės tarnautojų darbo sąlygas, o darbo užmokestis, socialinės garantijos ir kitos finansinę potekstę turinčios pareigūnų sąlygos turi būti numatytos valstybės biudžete, todėl, manytina, kad kolektyvinėmis sutartimis nėra galimybės pareigūnams įtvirtinti daugiau palankias darbo ir poilsio sąlygas.

Užsienio valstybių patirtis reglamentuojant statutinę valstybės tarnybą įvairi. JAV valstybės tarnyba skirstoma į konkursinę ir išimtinę. 90 proc. valstybės tarnautojų pereina atranką pagal konkursinius egzaminus. Išimtiniais valstybės tarnautojais laikomi statutinių organizacijų ir už užsienio politiką atsakingų struktūrų tarnautojai, tokių kaip CŽV, FTB, Valstybės departamentas ir šių tarnybų valdymas skiriasi nuo civilinių, jų tarnautojų atlyginimai didesni, nes jos atsakingos už šalies saugumą⁴⁷. Prancūzijoje 1946 metais priimtas valstybės tarnybos įstatymas neapima visų valstybės tarnybos rūšių. Statutinių viešojo sektoriaus organizacijų veiklą reguliuoja kiti įstatymai. Italijoje veikia keletas įstatymų, nustatančių valstybės tarnybos veiklą. Valstybės tarnyba Italijoje apima ministerijų ir agentūrų tarnautojus, diplomatus, kariškius, policininkus, ugniagesius, muitininkus, dėstytojus, valstybinių ligoninių medicinos personalą, pašto tarnautojus, apskričių ir savivaldos tarnautojus⁴⁸. Suomijos valstybės tarnybos reformų ypatumas yra tas, kad užimtumo valstybės tarnyboje garantijos, pensijos, darbo laiko skaičiavimas buvo priartinti prie privataus sektoriaus veiklos principų. Rusijos Federacinės Respublikos milicijos pareigūnų darbo laiką reglamentuoja Rusijos Federacijos darbo kodeksas bei Rusijos Federacijos Milicijos įstatymas.

Darytina išvada, kad statutinių valstybės tarnautojų veiklą apibrėžia specialieji teisės aktai – Statutai. Įstatymais patvirtinti statutai reglamentuoja pagrindinius tarnybos principus, eigą, darbo laiką bei kitus ypatumus. Valstybės tarnybos įstatymas ir Darbo kodeksas jiems taikomi subsidiariai, atsižvelgiant į specifiką. Statutinio valstybės tarnautojo sąvoka nevienalytė, nes egzistuoja statutų gausa bei jų išskirtinimai. Tik Vidaus tarnybos statute pareigūnams darbo laiko ir jo skaičiavimo ypatumai nuosekliai reglamentuoti, tačiau kituose statutuose dėl darbo laiko – paliekama daug neišsamumo, neaiškumo, dviprasmiškumo bei reglamentavimo teisės spragų.

2.2. Pravieniškių gydymo ir pataisos namų statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimas

Pravieniškių gydymo ir pataisos namai – yra Kalėjimų departamentui priė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldi įstaiga, vykdanči laisvės atėmimo bausmę ir sveikatos priežiūros aktyvia tuberkulioze sergantiems nuteistiesiems. Pravieniškių gydymo ir pataisos namų

⁴⁷ Minkevičius A., Smalakys V., Valstybės tarnyba užsienio šalyse: Raida ir tendencijos, MRU, 2008, Vilnius, P. 54-55.

⁴⁸ Ten pat, P. 72.

steigėjas yra Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Įstaiga įkurta 1988 metais. „Per 20-ies metų istoriją ne vieną kartą keitėsi įstaigos pavadinimas ir pavaldumas. 2003 metais įstaigai suteiktas dabartinis jos pavadinimas – Pravieniškių gydymo ir pataisos namai“⁴⁹. Bausmę čia atlieka pilnamečiai vyrai, kuriems teismas nustatė atlikti bausmę pataisos namuose, nuteistieji laisvės atėmimu iki gyvos galvos, apylinkės teismo nutartimi perkelti iš kalėjimo į pataisos namus tęsti bausmės atlikimą, sergantys aktyvia tuberkulioze, taip pat nuteistieji, kuriems yra nustatyta tuberkuliozės padarinių diagnozė. 2008 m. sausio 1 d. duomenimis buvo 165 nuteistieji (planinis nuteistųjų limitas – 190 asmenų). 2008 m. įstaigoje dirbo 148 darbuotojai, tuo tarpu Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose iš viso dirba apie 3800 darbuotojų, iš jų apie 2800 statutinių valstybės tarnautojų. Darbas su nuteistaisiais yra susijęs su padidintu pavojingumu, su didesne emocine įtampa, aukštesniais reikalavimais sveikatai, todėl problemos įstaigoje yra tokios pat sisteminės kaip ir kitose statutinėse tarnybose: statutinių pareigūnų kaita, kurią sąlygoja nestabilios socialinės garantijos, maži atlyginimai, dideli darbo krūviai, darbo laiko ilginimas ir kt.

Pravieniškių gydymo ir pataisos namai (toliau – įstaiga) savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, kitais Lietuvos Respublikos Seimo priimtais teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos Prezidento dekretais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, teisingumo ministro įsakymais, Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymais, įstaigos nuostatais, darbo reglamentu, darbo tvarkos taisyklėmis ir kitais teisės aktais. Įstaigoje dirba statutiniai pareigūnai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis. Pareigūnų tarnybą reglamentuoja Statutas, Valstybės tarnybos įstatymas (tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja Statutas) ir kiti teisės aktai. Darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, darbo santykius reglamentuoja Darbo kodeksas. Įstaigos statutinių valstybės tarnautojų tarnybą apibrėžia Tarnybos Kalėjimų departamente prie Teisingumo ministerijos statutas. Šio statuto 53 straipsnis apibrėžia pareigūnų darbo ir poilsio laiką. Galiojančio Statuto redakcijos 53 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Kalėjimų departamento direktorius nustato pareigūnų darbo ir poilsio režimą. Darbo laiko reglamentavimui turi įtakos 2005 m. liepos 4 d. Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymu Nr.4/07-130 „Dėl laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos patvirtinimo“ patvirtinta Laisvės atėmimų vietų apsaugos ir priežiūros instrukcija. Galiojančio Statuto redakcijoje nėra įtvirtinta nei suminė darbo laiko apskaita, nei viršvalandinio darbo atvejai nei kiti atvejai. Todėl didelę reikšmę reglamentuojant įstaigos pareigūnų darbo laiką turi lokaliniai teisės aktai: įsakymai, reglamentas, taisyklės, nuostatai, instrukcijos ir t. t. Pravieniškių gydymo ir pataisos namų darbo tvarkos taisyklės reglamentuoja Darbo kodekso, Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo, Statuto ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių darbo santykius, nuostatų darbo tvarkos

⁴⁹ Kalėjimų departamentas, Bausmių vykdymo sistema Lietuvoje vakar ir šiandien, Vilnius, 2009 m., P. 103.

klausimais įgyvendinimą Pravieniškių gydymo ir pataisos namuose. Įstaigos statutinių valstybės tarnautojų darbo laiką apibrėžia Pravieniškių gydymo ir pataisos namų darbo tvarkos taisyklės, patvirtintos Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2007-03-13 įsakymu Nr. 2-33, direktoriaus įsakymai, Statutas bei Darbo kodekso nuostatos.

Pareigūnų darbo laikas yra aptariamas Pravieniškių gydymo ir pataisos namų darbo tvarkos taisyklėse (toliau – Taisyklės). Taisyklių 29 punkte teigiama, kad „Įstaigoje nustatyta 5 darbo dienų, 40 valandų darbo savaitės trukmė“⁵⁰. Įstaigoje yra įvesta suminė darbo laiko apskaita. Suminė darbo laiko apskaita yra įvesta Įstaigos direktoriaus 2008-01-02 įsakymu Nr. 2-1, siekiant užtikrinti tinkamą Apsaugos ir priežiūros skyriaus ir Sveikatos priežiūros tarnybos darbuotojų darbo laiko apskaitą, kadangi dėl jų darbo sąlygų negalima laikytis savaitinės darbo laiko trukmės. Pastebėtina, kad įstaigos Sveikatos priežiūros tarnybos viršininkas yra statutinis pareigūnas, o kiti tarnybos darbuotojai (gydytojai, slaugytojai ir kiti), dirbantys pagal darbo sutartis. Įstaigos darbo tvarkos taisyklių 31 punkte teigiama, kad „Sveikatos priežiūros tarnybos darbuotojams, išskyrus Sveikatos priežiūros viršininką, taikoma sutrumpinta darbo savaitės trukmė“⁵¹. Sveikatos priežiūros tarnybos darbuotojai dirba pagal atskirus Įstaigos direktoriaus patvirtintus grafikus. Įstaigoje nėra įsisteigusi profesinė sąjunga. Suminė darbo laiko apskaita įvesta vadovaujantis Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 149 straipsniu ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 587 „Dėl darbų, kuriuose gali būti taikoma iki dvidešimt keturių valandų per parą darbo laiko trukmė, sąrašo, darbo ir poilsio laiko ypatumų ekonominės veiklos srityse, darbų, sąlygų, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įmonėse, įstaigose, organizacijose tvarkos aprašo patvirtinimo“. Įstaigos direktorius įsakymu dėl suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įpareigojo tarnybų vadovus darbus taip organizuoti, kad viršvalandžiai per apskaitinį laikotarpį neviršytų 30 valandų bei darbo laiko žiniaraščiuose teisingai nurodyti darbuotojų darbo laiką, pažymint dirbtus viršvalandžius, darbą nakties ir švenčių metu. Įsakymu nurodyta, kad „už apskaitinio laikotarpio pabaigoje susidariusius viršvalandžius suteikti laisvas dienas arba apmokėti, kaip už dirbtus viršvalandinius darbus“⁵². Apsaugos ir priežiūros skyriaus pareigūnams ir Sveikatos priežiūros skyriaus darbuotojams, dirbantiems pamainomis, taikoma suminė darbo laiko apskaita, neviršijanti daugiau kaip 40 darbo valandų per savaitę, nustatant 3 mėnesių apskaitinį laikotarpį. Įstaigos darbo tvarkos taisyklių 34 punkte yra teigiama, kad „Apsaugos ir priežiūros skyriaus pareigūnai (prižiūrėtojai) raštišku Įstaigos direktoriaus įsakymu suskirstomi į nuolatinės apsaugos ir priežiūros budinčiąsias pamainas, suteikiant kiekvienai eilės numerį. Budinčioms pamainoms vykdant apsaugą ir priežiūrą po 24 valandas, parai

⁵⁰ Pravieniškių gydymo ir pataisos namų taisyklės, patvirtintos Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2007-03-13 įsakymu Nr. 2-33.

⁵¹ Ten pat.

⁵² Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2008 m. sausio 2 d. įsakymas Nr. 2-1 „Dėl suminės darbo laiko apskaitos įvedimo“.

skiriama viena pamaina. Budinčiamai pamainai po budėjimo skiriamos trys dienos išėjinių⁵³. Įstaigos direktoriaus pavaduotojas apsaugos ir priežiūros pareigūnus (prižiūrėtojus) paskirsto į konkrečius apsaugos ir priežiūros postus ir šis paskirstymas įforminamas apsaugos postų žiniaraštyje ir priežiūros paros žiniaraštyje. Įstaigoje apsaugos budinčiosios pamainos pareigūnai apsaugą bokšteliuose nekeičiami vykdo iki 3 valandų (postuose keičiasi kas 3 val.). Ypatingų situacijų (riaušių, grupinio pasipriešinimo laisvės atėmimo vietų administracijai, užpuolimo, suimtųjų ar nuteistųjų pabėgimų, gaivalinių nelaimių ar kt.) įstaigoje metu, apsaugos budinčiosios pamainos pareigūnai apsaugą bokšteliuose nekeičiami gali vykdyti ilgiau nei 3 valandas. Pertraukos darbe, pagal teisės aktus įskaitomos į darbo laiką. Pareigūnams yra suteikiama teisė pasinaudoti pertraukomis darbe pavalgyti ir pailsėti, atsižvelgiant į darbo krūvį budėjimo metu.

⁵³ Pravieniškių gydymo ir pataisos namų taisyklės, patvirtintos Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2007-03-13 įsakymu Nr. 2-33.

3. STATUTINIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ DARBO LAIKO TEISINIO REGULIAVIMO YPATUMAI

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008-01-18 nutartyje (administracinėje byloje Nr. A-261-70/2008) konstatavo, kad statutinių pareigūnų darbo laiko ir jo skaičiavimo ypatumai nuosekliai ir išsamiai reglamentuoti specialiaisiais teisės norminiais aktais⁵⁴. Statutiniai pareigūnai – tai darbuotojai (pareigūnai), kurie savo darbe dėl vykdomų funkcijų svarbos ir išskirtinumo negali apsiriboti tik įtvirtinta 40 val. darbo laiko norma. Jų vykdoma veikla neapsiriboja įprastu daugeliu darbo laiku, t. y. nuo 8 val. iki 17 val., realiai pareigūno darbo neišsena įsprauti į tas aštuonias valandas, todėl yra svarbu tinkamai jų darbe taikyti įtvirtintas įstatymuose leidžiančias nukrypti nuo įprasto darbo laiko nuostatas. Statutinių pareigūnų darbo laiko institutas galima teigti probleminis, iš kurių aktualiausi - budėjimas, viršvalandiniai darbai, suminės darbo laiko apskaitos taikymas. Statutinė valstybės tarnyba ir jos specifika lemia tai, kad skirtingai nei privačiame sektoriuje, darbo užmokestis ir socialinės valstybės tarnautojų garantijos turi būti nustatomos tik įstatymu – apie tai ne kartą savo nutarimuose yra pasisakęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000-01-07, 2001-12-18 ir 2003-07-04 nutarimai). Lietuvos darbo įstatymai apibrėžė, kokius laikotarpius apima darbo laiko samprata, nustatė darbo laiko rūšis, darbo laiko paskirstymo per tam tikrą kalendorinį laikotarpį taisykles. Darbo teisės literatūroje pagal darbo laiko trukmę ir jos nustatymo pagrindą skiriamos šios darbo laiko rūšys:

- 1) visas darbo laikas (normali arba sutrumpinta darbo laiko trukmė);
- 2) ne visas darbo laikas⁵⁵.

„Visas darbo laikas – darbo laiko trukmė, kurią išdirbęs darbuotojas įvykdo visą įstatymų ar kitų teisės aktų ar kolektyvine sutartimi numatytą dienos, savaitės ar ilgesnio laikotarpio darbo laiko normą ir turi teisę į pilnutinio dydžio numatytą apmokėjimą už jį“⁵⁶. Skiriami normalaus ir sutrumpinto viso darbo laiko porūšiai. „Normali darbo laiko trukmė yra valandų skaičius, kurį įprastinėmis darbo sąlygomis turi dirbti darbuotojas, kuriam dėl sveikatos apsaugos nėra taikomi specialūs darbo laiko apribojimai“⁵⁷. Darbo kodeksas numato, kad darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį, darbo laikas negali būti ilgesnis nei keturiasdešimt valandų per savaitę, išskyrus kai kurias išimtis. Pažymėtina, kad savaitinė darbo laiko norma yra įprasta ir valstybių nacionalinėje teisėje, ir tarptautiniuose (TDO konvencija Nr. 47) ar Europos Bendrijos (Direktyvos 2003/88/EB) teisės aktuose. Valstybės tarnautojams, kurių statusą reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas,

⁵⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-01-18 nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-70/2008. k.16.5.

⁵⁵ Nekrošius et. al. Darbo teisė – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, P.271.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat.

normali darbo laiko trukmė yra keturiasdešimt valandų per savaitę. Statutinių valstybės tarnautojų, kurių statusą bei veiklą apibrėžia specialieji teisės aktai: Tarnybos Kalėjų departamente prie Teisingumo ministerijos statutas, muitinės, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Valstybės saugumo departamento statutai – įtvirtina, kad normali pareigūnų darbo trukmė – keturiasdešimt valandų per savaitę. Pravieniškų gydymo ir pataisos namų darbo tvarkos taisyklėse įtvirtinta, kad įstaigoje nustatyta ir pareigūnams taikoma 40 val. darbo savaitės trukmė. Vidaus tarnybos statute nustatytos kai kurių pareigūnų darbo laiko išimtys yra pagrįstos Europos Sąjungos direktyvų nuostatomis, be to, šias išimtis leidžia nustatyti ir Lietuvos Respublikos įstatymai (pvz. Darbo kodeksas). Vidaus tarnybos statutas nustato dvi darbo laiko normas policijos pareigūnams – 40 ir 48 valandų per savaitę, pagal vidaus reikalų įstaigų pobūdį ir tai lemia tų įstaigų funkcijų nepertraukiamumas bei ypatinga specifika. Vadinasi, statutinių valstybės tarnautojų, kurių statusą reglamentuoja Vidaus tarnybos statutas, darbo laiko trukmė yra nevienoda visiems vidaus tarnybos pareigūnams. Vidaus reikalų statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko ypatumai pasireiškia ilgesne darbo laiko trukme (48 val.), budėjimo ir viršvalandinių darbų trukme bei taikymo ypatumais. Vidaus tarnybos statute numatyta, jog nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančiose vidaus reikalų įstaigose tam tikras pareigas einantiems pareigūnams, dirbantiems pamainomis, vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovo sprendimu gali būti nustatyta ne ilgesnė kaip 24 val. pamainos trukmė, viršijanti 40 val. per savaitę (7 dienų laikotarpį) darbo laiko normą, bet ne ilgesnė kaip 48 val. per savaitę (7 dienų laikotarpį) darbo laiko norma. Pažymėtina, kad įstatymu Vyriausybei pavesta nustatyti minėtų pareigūnų pareigybių sąrašą bei šių pareigūnų darbo ir poilsio laiko apskaitos ypatumus. Taigi Vyriausybė, vadovaudamasi šia įstatymo nuostata, 2003 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 1150 patvirtino Nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančių vidaus reikalų statutinių įstaigų pareigūnų, dirbančių pamainomis, darbo ir poilsio laiko apskaitos ypatumus (toliau – Darbo ir poilsio laiko apskaitos ypatumai). Šių Darbo ir poilsio laiko apskaitos ypatumų 2 punkte teigiama, kad „vidaus reikalų statutinės centrinės įstaigos vadovo sprendimu gali būti nustatoma ne ilgesnė kaip 24 val. pamainos trukmė ir viršijanti 40 val. per savaitę (7 dienų laikotarpį) darbo laiko norma, bet ne ilgesnė kaip 48 val. per savaitę (7 dienų laikotarpį) darbo laiko norma“⁵⁸. Vadinasi, esant 48 val. per savaitę darbo laiko normai turi būti įstatymu nustatytos sąlygos, t. y. vidaus reikalų įstaigose nustatytos funkcijos turi būti nepertraukiamai vykdomos, dirbama pamainomis, pareigūno pareigybė turi būti įrašyta Vyriausybės patvirtintame sąraše, turi būti įstaigos vadovo sprendimas. Jei visos šios sąlygos yra, tai teisėtai gali vadovybė reikalauti, kad pareigūnas per 7 dienų laikotarpį dirbtų 48 val.

Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas numato atvejus, kuriais remiantis yra nustatomas sutrumpintas arba ne visas darbo laikas. Valstybės tarnybą reglamentuojantys teisės aktai šių

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-09-09 nutarimas Nr. 1150 „Dėl nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančių vidaus reikalų statutinių įstaigų pareigūnų, dirbančių pamainomis, pareigybių sąrašo, šių pareigūnų darbo ir poilsio laiko apskaitos ypatumų patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 87-3941.

sąvokų nenumato. Statutinės tarnybos ypatumai yra tame, kad ji yra specifinė lyginant su kitomis valstybės tarnybos sritimis (priėmimo į tarnybą ypatumai, griežti reikalavimai asmens sveikatai, moralinis ir psichologinis tinkamumas ir t. t.). Teoriškai tiek sutrumpintas, tiek ne visas darbo laikas galėtų būti taikomas valstybės tarnyboje, tačiau statutinėje tarnyboje dėl jos vykdomų funkcijų svarbos ir ypatingumo, jei visi pareigūnai norėtų dirbti ne visą darbo laiką, tai tikrai valstybėje kiltų problemų dėl saugumo užtikrinimo šalyje. Pabrėžtina, kad visuose statutuose statutinio valstybės tarnautojo samprata yra apibrėžiama skirtingai arba tokio apibrėžimo iš viso nepateikiama. Lietuvoje nepagrįstai nemaža dalis administravimo - aptarnavimo funkcijas vykdančių pareigūnų įvardinami kaip statutiniai. Personalo, finansų, organizacines funkcijas turėtų atlikti profesionalūs specialistai, o ne policininkai ar muitininkai ar kiti statutiniai pareigūnai. Manytina, kad tikrai yra gan keista situacija, kai pataisos namų vyriausiojo buhalterio, ūkio, administracijos, personalo pareigybės yra priskiriamos statutinėms. Pravieniškių gydymo ir pataisos namuose tokios pareigybės, kaip: Sveikatos priežiūros tarnybos viršininkas, Buhalterinės apskaitos skyriaus vyriausiasis buhalteris, ūkio, personalo ir Administracijos reikalų grupės specialistas yra taip pat priskiriamos statutinėms. Palyginus Suomijos, Norvegijos ir Danijos šalių teisėsaugos institucijų duomenis matyti, kad statutinių pareigūnų skaičius šiose šalyse yra mažesnis nei Lietuvoje. Tokiam statutinių valstybės tarnautojų skaičiui Lietuvoje įtakos turi demokratijos išsivystymo lygis, nusikalstamumas, visuomenės pilietiškumas, taip pat ir klaidingas statuso priskyrimas.

Statutuose nėra įvardinti atvejai, kuriais remiantis gali būti suteiktas pareigūnams sutrumpintas arba ne visas darbo laikas. Darbo kodeksas numato daug atvejų, kada gali būti taikomas sutrumpintas arba ne visas darbo laikas, tačiau valstybės tarnybai, o ypatingai statutinei, kai kurie atvejai yra tiesiog negalimi. Sutrumpinto darbo laiko trukmė – darbo laikas, kurio trukmė yra trumpesnė negu normali, atsižvelgiant į darbo sąlygas ar darbuotojo psichofiziologines savybes bei kitas socialiai reikšmingas priežastis. Sutrumpintas darbo laikas yra įtvirtintas Darbo kodekso 145 straipsniu. Darbo laiko sutrumpinimo atvejų numatytų Darbo kodekse yra ir daugiau, ir kai kurie yra taikomi statutiniams pareigūnams:

1) Darbo kodekso 162 straipsnyje numatytų švenčių dienų išvakarėse darbo dienos trukmė sutrumpinama viena valanda, išskyrus darbuotojams, kurie dirba sutrumpintą darbo laiką kitais pagrindais. Valstybinių švenčių išvakarėse darbo dienos trukmė sutrumpinama viena valanda ir ši nuostata be išlygų taikoma ir valstybės tarnyboje, taip pat ir statutinei.

2) Darbuotojams auginantiems vaikus pagal nustatytą Darbo kodekso 214 straipsnį. Pažymėtina, kad statutiniams pareigūnams (netgi ir policijos pareigūnams) ši Darbo kodekso straipsnio nuostata jau yra taikoma, tiesa, tik keletą metų, pagal pareigūnų prašymus įstaigos vadovo įsakymu dėl papildomų poilsio dienų suteikimo. Taip pat atsižvelgiama į tai, kad sutrumpintas darbo laikas ar papildomas poilsis negali būti sumuojamas, o darbuotojui, faktiškai

auginančiam vaiką, turi būti suteiktas per kalendorinį laikotarpį (savaitę ar mėnesį)⁵⁹. Pravieniškių gydymo ir pataisos namuose pareigūnams, auginantiems neįgalų vaiką iki 18 metų arba du vaikus iki dvylikos metų, pagal jų rašytinius prašymus įstaigos direktoriaus įsakymu yra suteikiama viena papildoma poilsio diena per mėnesį (pvz. pirmą mėnesio trečiadienį), o auginantiems tris ir daugiau vaikų iki dvylikos metų – dvi dienos per mėnesį (pvz. pirmą ir trečią mėnesio pirmadienį).

3) Naujo darbo paieškoms. Darbuotojams (taip pat ir pareigūnams) išpėtiems apie būsimą atleidimą iš darbo darbdavio iniciatyva nesant jų kaltės, per išpėjimo laikotarpį turi būti suteikta laisvo nuo darbo laiko naujo darbo paieškoms, darbuotojui paliekant jo darbo užmokestį. Šio darbo laiko trukmė negali būti mažesnė kaip dešimt procentų darbuotojo darbo laiko normos, tenkančios išpėjimo laikotarpiui. Šis laikas suteikiamas darbuotojo ir darbdavio sutarta tvarka⁶⁰. Šis atvejis yra dar pakankamai retas statutinėje tarnyboje. Pravieniškių gydymo ir pataisos namuose pasitaikė vienas atvejis, kai jaunesnysis pareigūnas, kuriam buvo įteiktas išpėjimas apie būsimą atleidimą, parašė prašymą dėl laisvo laiko suteikimo naujo darbo paieškoms ir jo prašymas buvo patenkintas, t. y. įstaigos vadovas neprieštaravo.

Darbo kodekso 146 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, jog ne visas darbo dienos arba darbo savaitės darbo laikas nustatomas:

- 1) darbuotojo ir darbdavio susitarimu;
- 2) darbuotojo reikalavimu dėl jo sveikatos būklės pagal sveikatos įstaigos išvadą;
- 3) pareikalavus nėščiai moteriai, neseniai pagimdžiusiai moteriai, krūtimi maitinančiai moteriai, darbuotojui auginančiam vaiką iki trejų metų, bei darbuotojui vienam auginančiam vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų;
- 4) neįgaliojo reikalavimu pagal Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išduotą išvadą;
- 5) darbuotojo, slaugančio sergantį šeimos narį, reikalavimu pagal sveikatos įstaigos išvadą⁶¹.

Statutinėse įstaigose dar nepasitaikė atvejų, kad pareigūnai prašytų ne viso darbo laiko suteikimo. Pravieniškių gydymo ir pataisos namuose taip pat nebuvo dar tokio pareigūno prašymo, tačiau, pasak įstaigos vadovo pavaduotojo, kiekvieną atvejį spręstų atsižvelgiant į visas aplinkybes, pareigūnų atliekamų funkcijų svarbą, specifiką, darbo režimą ir t. t. Svarbu tai, kad statutiniai valstybės tarnautojai – pasižymi ir turi būti tokios sveikatos būklės ir fizinio pasirengimo, kuris leistų eiti atitinkamas pareigas, todėl statutinėje tarnyboje negali tarnauti asmenys tapę neįgalūs arba kurie turi tam tikrų sveikatos problemų, trukdančių jiems atlikti savo pareigas. Statutiniai valstybės tarnautojai kartą per metus ne tik laiko fizinio pasirengimo normatyvus, bet ir turi tikrintis

⁵⁹ Nekrošius et al. Darbo teisė. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, P. 274.

⁶⁰ Ten pat. P. 274-275.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

sveikatą sveikatos priežiūros įstaigose. Todėl statutinėje tarnyboje yra negalimi atvejai, kad pareigūnas dėl jo sveikatos būklės pagal medicinos įstaigos išvadą gali prašyti dirbti ne visą darbo dieną, nes esant problemų dėl sveikatos, jis bus siunčiamas į Centrinę medicininės ekspertizės komisiją ir pagal jos išvadą gali būti atleistas iš tarnybos dėl sveikatos būklės bei netinkamumo tarnybai. Tačiau nėščioms pareigūnėms, bei auginančioms vaiką iki trejų metų, teoriškai įstatymai nedraudžia reikalauti darbdavio nustatyti ne visą darbo dieną. „Vien aplinkybės ar sąlygos, kaip: nėštumas, nesenas gimdymas, maitinimas krūtimi, vaiko iki trejų metų auginimas, šeimos nario slaugymas nėra savarankiškas pagrindas nustatyti ne visą darbo laiką, jeigu asmuo, turintis teisę į ne visą darbo laiką, to nereikalauja. Turint galvoje, kad ne visas darbo laikas lemia ne tik trumpesnę darbo dieną, bet ir proporcingai mažesnį darbo užmokestį, galimybė darbuotojui apsispręsti dėl darbo laiko režimo yra visiškai suprantama“⁶². Ne visas darbo laikas – tai taip pat už normalų darbo laiką trumpesnis darbo laikas, bet ir nuo sutrumpinto skiriasi ne tik tuo, kad jis apmokamas proporcingai dirbtam laikui, bet ir tuo, kad jis nustatomas ne imperatyviai norminiais teisės aktais, o tik šalių susitarimu. Susitarus ne visas darbo laikas gali būti nustatomas sumažinant savaitės darbo dienų skaičių arba sutrumpinant darbo dieną, arba darant ir viena, ir kita. Manytina, kad labai svarbu, kad darbas ne viso darbo laiko sąlygomis nesukelia jokių apribojimų nustatant kasmetinių atostogų trukmę, apskaičiuojant darbo stažą ar keliant kvalifikaciją. Ne viso darbo laiko taikymas – viena iš alternatyvų vykdant šalyje taupymo programą, kai statutinėms įstaigoms trūksta finansavimo bei darbo užmokesčio fondo, tačiau reiktų griežtai atskirti kokiems statutiniams pareigūnams tai įmanoma realiai pritaikyti, o kuriems ne, nes tuomet iškiltų grėsmė valstybei dėl visuomenės saugumo bei viešosios tvarkos užtikrinimo. Darytina išvada, kad pareigūnams dirbantiems pamainomis bei atliekantiems nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančiose vidaus reikalų įstaigose, pataisos įstaigose, taip pat kriminalinės policijos, viešojo saugumo ir kt. – ne viso darbo laiko taikymas tiesiog neįmanomas.

Pasaulyje, taip pat jau ir Lietuvoje (privačiame sektoriuje) tampa vis populiariesnis lankstaus darbo laiko organizavimas. Darbo kodekse įtvirtinta galimybė dirbti ne visą darbo laiką, suskaidant darbo dieną, darbo savaitę arba pasirenkant vieną ir kitą būdą dirbti trumpiau nei normalus darbo laikas⁶³. Kaip minėta, valstybės tarnybą, o juo labiau statutinę, reglamentuojantys teisės aktai nenumato galimybės lankstaus darbo grafiko ypatumų taikyti pareigūnams. Lanksčios darbo sąlygos – tai vienas iš veiksnių keliančių darbuotojų motyvaciją, siekiant išsaugoti esamus kadrus bei pritraukiant į darbą kvalifikuotus naujus specialistus. Svarstoma galimybė įteisinti lankstaus darbo organizavimo formą valstybės tarnyboje – lankstųjį darbo grafiką, pagal kurį valstybės tarnautojas galėtų, suderinęs su tiesioginiu vadovu, nusistatyti darbo dienos pradžią, pabaigą ir

⁶² Darbo kodekso komentaras. II tomas.-Vilnius: Justitia, 2004, P. 184.

⁶³ Dambrauskienė G., Mačernytė-Panomariovienė I., Lietuvos darbo teisė: schemos ir komentarai, MRU, Vilnius, 2008, P. 98.

trukmę. Tokį lankstųjį darbo laiko režimą galėtų sudaryti šie elementai: 1) kintamas darbo laikas darbo dienos pradžioje ir pabaigoje; 2) fiksuotas laikas - tai visiems tarnautojams privalomas dirbti laikas; 3) pertrauka pailsėti ir pavalgyti; 4) apskaitinio laikotarpio trukmė – kalendorinis laikotarpis, per kurį tarnautojas turėtų išdirbti darbo laiko normą⁶⁴. Tokia darbo forma tikrai padėtų valstybės tarnautojams suderinti užimtumą darbe su šeimos gyvenimu, vaikų auginimu, keltų motyvaciją, tačiau statutiniams pareigūnams, dirbantiems pamainomis bei atliekantiems nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančiose statutinėse įstaigose, ir kt. – taikyti lanksčias darbo sąlygas tiesiog neįmanoma.

Statutinėje tarnyboje vyraujanti subordinacija turi įtakos ir darbiniam santykiams. Statutiniams valstybės tarnautojams dažnai tenka budėti. Budėjimo institutas – statutinėje tarnyboje turi ir darbo, ir poilsio laiko požymių. Vidaus reikalų įstaigų pareigūnams įstatymu yra nustatyta maksimali budėjimo trukmė, kitiems statutiniams pareigūnams nėra reglamentuota budėjimo trukmė, todėl vadovaujamosi Darbo kodekso nuostatomis. Vienas iš esminių statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko ypatumų – viršvalandiniai darbai. Dėl vykdytinų funkcijų ypatingumo, pareigūnai bet kuriuo paros metu privalo vykdyti viršininkų nurodymus ir įsakymus, nes tai lemia priesaikos privalomumas ir atsakomybė prieš visuomenę ir Valstybę. Vidaus tarnybos statusas nustato net dvi viršvalandinių darbų normas: 1) pareigūnams, dirbantiems 40 valandų per savaitę – 250 valandų; 2) pareigūnams, dirbantiems 48 valandas – 164 valandos. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad įstatymu nėra nustatyta, kad apskaičiuojant pareigūnų darbo laiko normas per ilgesnį laikotarpį turi būti taikoma suminė darbo laiko apskaita nustatyta Darbo kodeksu. Pareigūnų darbo ir poilsio režimas turi itin didelę specifiką lyginant su darbuotojais, dirbančiais darbo sutarties pagrindu, todėl specialieji teisės aktai - Statutai įtvirtina tarnybos ypatumų kompensavimo principą, pagal kurį pareigūnų tarnybos ypatumai (padidėjęs pavojus gyvybei ar sveikatai, sugriežtinta atsakomybė, ilgesnis darbo laikas bei įvairūs su tarnyba susiję apribojimai) yra kompensuojami statutuose bei kituose teisės aktuose nustatytais socialinėmis garantijomis (įvairiais priedais ir priemokomis, specialia tvarka skaičiuojamu tarnybos stažu, specialia sveikatos priežiūra, kompensacijomis, specialia pareigūnų valstybine pensija ir t. t.).

Užsienio šalių statutinių valstybės tarnautojų darbo laikas reglamentuojamas įvairiai: tiek specialiaisiais teisės aktais, tiek Darbo kodekso normomis. Rusijos Federacijos milicijos pareigūnų darbo laikas reglamentuojamas Rusijos Federacijos Darbo kodekso, Milicijos įstatymo bei Rusijos Federacijos Aukščiausiosios Tarybos patvirtintu nutarimu „Dėl Rusijos Federacijos tarnybos vidaus reikalų sistemoje“. Pagal minėto nutarimo 44 straipsnį, kuriame teigiama, kad vidaus reikalų pareigūnams dėl darbo laiko nustatymo galioja Rusijos Federacijos Darbo kodekso normos. Taip pat nustatyta, kad pareigūnams, atliekantiems tarnybą pavojingomis sąlygomis, nustatomas

⁶⁴ Nekrošius et. al. Darbo teisė – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, P.281.

sutrumpintas darbo laikas. Pareigybių sąrašas, kuriems gali būti taikomas sutrumpintas darbo laikas, o taip pat tvarka ir sąlygos, patvirtinamas Rusijos Federacijos Vidaus reikalų ministro įsakymu⁶⁵. Rusijos milicijos pareigūnams taip pat įtvirtintas tam tikrais atvejais viršvalandinis darbas, darbas nakties metu, per išveigines ir poilsio dienas. Rusijos milicininkams nustatyti viršvalandinio darbo apribojimai: ne daugiau 120 val. per metus arba vidutiniškai ne daugiau 10 val. per mėnesį. Vokietijos policijos pareigūnų darbo laikas nustatomas specialiais Federacijai ir specialiais žemių teisės aktais. Pavyzdžiui, Heseno policijos pareigūnas privalo dirbti 2 val. ilgiau nei kolega iš Hamburgo. Taigi pareigūnų darbo laikas šiek tiek gali skirtis nuo kitų darbuotojų darbo laiko (tą patvirtino sprendimas Federalinio Konstitucinio teismo 20.01.2008, byla: 2BvR398/07). Pažymėtina, kad Vokietijos pareigūnams taikytinas lankstesnis darbo laiko reguliavimas (žr. 1 lentelę)⁶⁶.

1 lentelė.

Vokietijos policijos pareigūnų darbo laikas

Federacija, žemės	Darbo laikas
Federacija	41 val. tarnautojai, kurie gauna už vaiką iki 12 metų pašalpą, arba sutuoktinis, vaikas, kuriam reikalinga priežiūra, jiems nustatoma, 40 val.
Baden-Württemberg	41 val.
Bayern	42 val. iki 50 metų. 41 val. iki 60 metų, 40 virš 60 metų.
Berlin	40 val.
Brandenburg	40 val.
Bremen	40 val.
Hamburg	40 val.
Hessen	42 val. iki 50 metų, 41 val. iki 60 metų., 40 val. virš 60 metų.
Mecklenburg-Vorpommern	40 val.
Niedersachsen	40 val.
Nordrhein-Westfalen	41 val.

⁶⁵ <http://police-club.ru/zakon/police/doc/4202-1.htm>, prisijungimo laikas: 2009-07-20.

⁶⁶ <http://www.Arbeitszeit.de/dbb-beamtenbund-2006/3150-2884.php>, prisijungimo laikas: 2009-06-20.

Federacija, žemės	Darbo laikas
	40 val. Kai sukanka 55 metai. 39 val. iki 60 metų.
Rheinland-Pfalz	40 val.
Saarland	40 val.
Sachsen	40 val.
Sachsen-Anhalt	40 val.
Schleswig-Holstein	40 val.
Thüringen	42 val., kai reikalinga vaiko iki 18 metų ar giminaičio priežiūra pagal medicinos įstaigos pažymą nustatoma 40 val.

Kento policijos (Didžioji Britanija) pareigūnų darbo laiką reglamentuoja reglamentai (Working Time regulations - WTRs), kurie apima pagrindines teises ir apribojimus, susijusius su darbo laiko organizavimu. Reglamentu nurodytas – maksimalus savaitės darbo valandų – savaitinis darbo laikas iki 48 valandų (nors asmenys gali pasirinkti dirbti ilgiau), minimalus savaitės poilsio laikas – 24 valandų nepertraukiamo poilsio per 7 dienų laikotarpį arba 48 val. per 14 dienų laikotarpį, mažiausias kasdienio poilsio laikotarpis – 11 valandų nepertraukiamo poilsio per 24 valandas. Taip pat įtvirtinta individuali teisė dirbti ilgiau nei 48 valandas, o „nakties laikas“ - tarp 23 val. ir 6 val.⁶⁷ Prancūzijoje yra trys pagrindinės policijos pajėgos: policijos nationale, žandarmerijos ir Compagnie nationale Republicaine de la securite (riausių policija). Be trijų rūšių policijos, daugelyje miestų ir vidutinio dydžio miestuose yra municipalinės policijos. Prancūzijos valstybės tarnautojai (taip pat ir policininkai) dirba iki 35 valandų per savaitę. Jie turi teisę taupyti laiką ilgiau dirbdami nei nustatytas darbo laikas, o vėliau pasinaudoti sutaupytu laiku sutrumpinant savo darbo dieną ar prijungiant šį laiką prie atostogų, taip pat turi teisę dirbti ne pilną darbo dieną. Sutaupytas laikas negali viršyti 22 dienų per metus⁶⁸.

Pažymėtina, kad statutiniai valstybės tarnautojai – tai išskirtinę kategoriją bei visuomenės socialinę grupę sudarantys valstybės tarnautojai, turintys specialų statusą bei tarnybos ypatumus, todėl būtinas diferencijuotas darbo laiko reglamentavimas dėl vykdomų pareigų svarbos, rizikos gyvybei ir sveikatai darbe. Statutinių valstybės tarnautojų, kurių statusą reglamentuoja Vidaus tarnybos statutas, pagal vidaus reikalų įstaigų pobūdį, nustatytos dvi darbo laiko trukmės – 40 ir 48 valandų per savaitę, ir tai lemia tų įstaigų funkcijų nepertraukiamumas bei ypatinga specifika. Tiek valstybės tarnybą, tiek statutinę, reglamentuojantys teisės aktai neįtvirtina atvejų valstybės

⁶⁷ <http://www.kent.police.uk/A>, prisijungimo laikas: 2009-07-20.

⁶⁸ Daujotaitė L. Prancūzijoje-skaitlingesnė valstybės tarnyba // Valstybės tarnybos aktualijos, Nr.4., 2006, P.36.

tarnautojams taikyti sutrumpinto, ne viso darbo laiko bei lankstaus darbo grafiko. Nors kai kurie sutrumpinto darbo laiko atvejai jau taikomi pareigūnams, tačiau statutuose tai neįtvirtinta ir neregamentuota. Lanksčios darbo sąlygos bei ne visas darbo laikas dėl tam tikrų atvejų (pvz. komplikotas nėštumas, vaiko iki 3 metų priežiūra ar šeimos nario slaugymas) – galėtų būti taikomi ne visiems statutiniams pareigūnams, o tik tiems, kurie dirba administracinį darbą. Darytina išvada, kad pareigūnams, dirbantiems pamainomis bei atliekantiems nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančiose vidaus reikalų įstaigose, taip pat kriminalinės policijos ir kt. – ne viso darbo laiko bei lanksčių darbo sąlygų taikymas tiesiog neįmanomas.

3.1. Budėjimo režimo ypatumai

Budėjimas siejamas su tokia statutinio valstybės tarnautojo padėtimi, kuomet šio veiksmų pasirinkimo laisvė ribojama siekiant užtikrinti statutinių įstaigų uždavinių tinkamą ir sėkmingą įgyvendinimą. Nors budėjimo metu pareigūnas nevykdo savo tiesioginių funkcijų, tačiau įpareigotas būti iš anksto aptartoje vietoje. Pareigūnas bet kada turi būti pasirengęs vykdyti tiesioginio vadovo ar budėtojų tarnybos nurodymus (išvykti į įvykio vietą ar pan.). Budėjimo sąvoka darbo teisės literatūroje apibrėžiama kaip „budėjimas – darbuotojo buvimas įmonėje arba namuose darbdavio nurodymu iki ar po darbo dienos (pamainos) ar poilsio ir švenčių dienomis tais atvejais, kai reikia užtikrinti įmonėje darbo tvarką ar kad bus atlikti neatidėliotini darbai“⁶⁹. Darbo kodekso 155 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „ypatingais atvejais, kai reikia užtikrinti įmonėje darbo tvarką ar garantuoti, jog bus atlikti neatidėliotini darbai, darbdavys gali pavesti darbuotojui ne dažniau kaip kartą per mėnesį, o darbuotojo sutikimu – ne dažniau kaip kartą per savaitę budėti įmonėje arba namuose pasibaigus darbo dienai arba poilsio ir švenčių dienomis“⁷⁰. Vadinasi, darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį, darbdavio pavedimai budėti įstaigoje ar namuose turi būti skiriami tik ypatingais atvejais, ne dažniau kaip kartą per mėnesį ir šis budėjimas nėra sulygtas darbo sutartimi. Valstybės tarnybos įstatymas valstybės tarnautojams nenustato budėjimo atvejų, todėl jiems subsidiariai turėtų būti taikomos Darbo kodekso nuostatos. Budėjimo sąvoka yra įtvirtinta ne visuose statutuose. Statutiniams pareigūnams dažnai tenka budėti ir tie ypatingi bei neatidėliotini atvejai yra jų darbo kasdienybė, nes tai lemia statutinės tarnybos vykdomų funkcijų specifika. Budėjimas turi ir darbo, ir poilsio laiko požymių. Praktikoje darbo ir budėjimo sąvokos dažnai painiojamos. Budėjimo metu statutinis valstybės tarnautojas neatlieka savo tiesioginių funkcijų, bet yra pasirengęs atlikti neatidėliotinus darbus arba užtikrinti tvarką įstaigoje, t. y. būti tarnybinėje parengtyje. Budėjimo, kaip ir darbo metu, valstybės tarnautojas privalo paklusti nustatytai darbo

⁶⁹ Nekrošius et. al. Darbo teisė – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, P.268.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr.64-2569.

tvarakai, išskyrus būti darbo vietoje budėjimo namuose metu. Budėjimo ir faktiškai dirbto darbo laikas turi būti sumuojamas. Budėjimo esmė yra buvimas iš anksto aptartoje vietoje pagal iš anksto patvirtintą grafiką laisvu nuo tarnybos metu tam, kad vidaus reikalų įstaigos vadovas ar budėtojų tarnyba pareigūną galėtų iškviešti atlikti neatidėliotinių veiksmų. Budėjimo metu tarnybinės funkcijos neturėtų būti atliekamos, o esant iškvietimui bei vykdant kitas tarnybines funkcijas, šis laikas turėtų būti skaičiuojamas atskirai ir žymimas kaip darbo laikas⁷¹.

Ilgą laiką daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių teisės aktuose buvo įtvirtinta, kad budėjimas, kai darbuotojas jo metu privalo būti darbdavio patalpose, tačiau, kol nėra tarnybinio būtinumo, nedirba, nebuvo laikomas darbo laiku. Todėl Europos Komisija siūlė direktyvą papildyti naujomis sąvokomis: „budėjimo laikas“ ir „neaktyvus budėjimo laiko periodas“⁷². Daug diskusijų vyko dėl medicinos darbuotojų, tačiau Europos Teisingumo teismas Simap byloje konstatavo, „kad viešojo sektoriaus neatidėliotinos pagalbos medicinos darbuotojų budėjimo laikas turi būti laikomas darbo laiku ir atitinkamai viršvalandiniu laiku tik tais atvejais, jeigu darbuotojas privalo būti darbo vietoje“⁷³. Lietuvos darbo teisėje – tiek Darbo kodekse bei Statutuose yra įtvirtinta, kad budėjimo laikas tiek įstaigoje, namuose ar kitoje aptartoje vietoje yra darbo laikas, įskaitant neaktyvų budėjimo laiką. Manytina, tai yra teisinga, nes visas budėjimo laikas, įskaitant ir neaktyvų periodą, yra darbo laikas, nes pareigūnas negali ramiai ilsėtis, išvykti iš miesto, atsipalaiduoti, kadangi bet kuriuo metu gali būti iškvieštas vykdyti funkcijų. Būtina atskirti ir nepainioti budėjimo sąvokų, kada yra budėjimas, kuris įeina į pareigūno pareigybės aprašyme nustatytas darbo funkcijas bei budėjimas, kuris nustatytas Vidaus tarnybos statute. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008-02-01 nutartimi administracinėje byloje Nr. A(39)-170/2008 nustatė, kad „pareiškėjas – pareigūnas, kurio pareigybės aprašymo punkte nustatyta, kad jis atsakingas už policijos komisariato tarnybą užtikrinant ir vykdant tarnybos kontrolę pagal iš anksto sudarytus ir patvirtintus grafikus ir todėl pirmosios instancijos administracinis teismas priėjo prie teisingos išvados, kad už tarnybą pagal iš anksto sudarytus grafikus pareiškėjui buvo mokama pareiginė alga“⁷⁴. Todėl būtina skirti pareigūno budėjimą – laisvu nuo tarnybos metu pagal Vidaus tarnybos statuto 31 straipsnį nuo budėjimo, kai pareigūnas atlieka savo tiesioginį darbą pagal pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas ir už tai jam mokama pareiginė alga.

Tarnybos Kalėjų departamente statutas reglamentuoja tik budėjimą namuose ar kitoje vietoje. Naujosios Tarnybos Kalėjų departamente prie Teisingumo ministerijos statuto redakcijos (kuri įsigalios tik nuo 2010 m. sausio 1 d.) 52 straipsnio 3 dalyje jau yra įvardijamas „ne tik budėjimas iš anksto aptartoje vietoje pasibaigus darbo dienai, bet ir budėjimas Kalėjų

⁷¹ http://www.pareigunai.lt/index.php?page-naudingi_patarimaid-29, prisijungimo laikas: 2009-06-20.

⁷² Guobaitė-Kiršlienė R. Darbo laiko teisinio reguliavimo esmė ir dinamika // Jurisprudencija. 2005, t. 74 (66); 57-65.

⁷³ Ten pat.

⁷⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-02-01 nutartis administracinėje byloje Nr. A(39)-170/2008., k. 16.5 (S).

departamente ar jam pavaldžioje įstaigoje⁷⁵. Vadinasi, jau yra pastebėti statutų neišsamūs reglamentavimai ir siekiama tai taisyti. Vidaus tarnybos statuto 31 straipsnio 1 dalyje, nustatyta, kad „pareigūno budėjimo laikas yra laikas, kurį jis pagal teisės aktų nustatyta tvarka iš anksto patvirtintą grafiką turi būti iš anksto aptartoje vietoje laisvu nuo tarnybos metu, kad vidaus reikalų įstaigos vadovas ar budėtojų tarnyba galėtų jį iškviešti atlikti neatidėliotinų veiksmų“⁷⁶. Vadinasi, statute yra neišsamus pareigūno budėjimo laiko apibrėžimas, pagal kurį tampa neaišku, ar pareigūno budėjimas įstaigoje yra budėjimas ar ne, nors jau to paties straipsnio kitoje dalyje kalbama apie budėjimą įstaigoje. Vidaus tarnybos statuto 31 straipsnio 1 dalies nuostata, kad „budėjimo grafikas turi būti tvirtinamas teisės aktų nustatyta tvarka“⁷⁷, reiškia, kad tvirtinant budėjimo grafiką turi būti laikomasi Darbo kodekso 147 straipsnio nuostatų. Vis dar pasitaiko atvejų, kai Statutai skirtingai reglamentuoja budėjimo laiko prilyginimą darbo laikui. Pažymėtina, kad pagal galiojančio Kalėjų departamento statuto 53 straipsnio 2 dalį, „budėjimo laikas namuose ar kitoje vietoje prilyginamas ne mažiau kaip trečdaliui darbo laiko“⁷⁸. Naujojoje Tarnybos Kalėjų departamente statuto redakcijoje, tai bandyta ištaisyti (52 straipsnio 3 dalyje – „budėjimas Kalėjų departamente ar jam pavaldžioje įstaigoje prilyginamas darbo laikui, o budėjimas iš anksto aptartoje vietoje prilyginamas ne mažiau kaip pusei darbo laiko“⁷⁹). Vidaus tarnybos statuto 31 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, kad „budėjimo laikas namuose ar iš anksto aptartoje vietoje - ne mažiau kaip pusei darbo laiko“⁸⁰. Budėjimas namuose nereiškia, kad pareigūnas privalo būti visą laiką namuose, tačiau privalo laikytis nustatyto režimo: būti pasiekiamam fiziškai ir ryšio priemonėmis. Budėjimo namuose režimas – pareigūnui daug palankesnis. Pažymėtina, kad valstybės tarnybą reglamentuojančiuose teisės aktuose bei visuose statutuose turi būti suderintos nuostatos dėl budėjimo prilyginimo darbo laikui.

Darbo kodekse budėjimo valandų norma nėra reglamentuota, tik įtvirtinta, jog „budėjimas gali būti skiriamas ne dažniau kaip kartą per mėnesį, o darbuotojo sutikimu – ne dažniau kaip kartą per savaitę budėti įmonėje arba namuose pasibaigus darbo dienai arba poilsio ir švenčių dienomis“⁸¹. Vidaus tarnybos statutas nustato maksimalų budėjimo valandų skaičių per mėnesį: budėjimo laikas negali trukti ilgiau kaip 96 valandas per mėnesį. Vidaus tarnybos statute įtvirtintas statutiniams valstybės tarnautojams budėjimo reglamentavimo ypatumas yra tas, kad pareigūnams skirtingai nei Darbo kodekse, yra numatytas budėjimas, nurodant maksimalų budėjimo valandų

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr.42-1927.

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

skaičių per mėnesį – 96 val., taip pat budėjimas yra įtvirtintas imperatyviai, vadinasi, turi būti vykdomas pagal tiesioginių vadovų nurodymus, neatsižvelgiant į pareigūnų norus ir pageidavimus (tam nereikalaujant sutikimo). Darbo kodekso 155 straipsnio 1 dalis numato darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, budėjimą tik ypatingais atvejais, tačiau statutinių valstybės tarnautojų budėjimas, laisvu nuo tarnybos metu, pagrįstas privalomumu pagal iš anksto patvirtintus grafikus ir nenumato, kad tai tik išimtiniais atvejais. Vadinasi, galima išvada, kad budėjimas, kuris įtvirtintas Vidaus tarnybos statute, yra policijos pareigūnų (kriminalinės policijos, tyrėjų ir kt.) tarytum neatskiriami veikla. Tarnybos Kalėjimų departamente statusas neįtvirtina budėjimo sąvokos, tačiau nurodo, kad pagal vadovo patvirtintą grafiką pareigūnai privalo budėti, kad, esant būtinumui, juos būtų galima iškviešti neatidėliotiniams veiksams atlikti. Taip pat statusas nenumato budėjimo valandų skaičiaus, todėl tarnyboje yra taikomos Darbo kodekso nuostatos (žinoma, sudarant budėjimo grafikus niekas pareigūno sutikimo neklausia). Naujosios Tarnybos Kalėjimų departamente prie Teisingumo ministerijos statuto redakcijos 52 straipsnyje jau yra įtvirtinta, kad „budėjimo trukmė iš anksto aptartoje vietoje negali viršyti 64 valandų per mėnesį“.

Vidaus tarnybos statuto redakcijos 31 straipsnio 2 dalyje (galiojusi iki 2006-11-01) numatė, jog už 32 budėjimo valandas kompensuojama suteikiant papildomą poilsio dieną. Vėliau, buvo padaryti statuto pakeitimai. Tiek Vidaus tarnybos statusas, tiek Tarnybos Kalėjimų departamente prie Teisingumo ministerijos statute yra nevienodai reglamentuojama už budėjimą taikoma kompensavimo tvarka. Galiojančio Vidaus tarnybos statuto 31 straipsnio 3 dalyje teigiama, kad „už budėjimą, kai viršijama darbo laiko trukmė, per artimiausią mėnesį pareigūnui privalo būti suteiktas poilsio laikas tokios pat trukmės kaip viršytas darbo laikas arba pareigūno pageidavimu šis poilsio laikas gali būti pridodamas prie kasmetinių atostogų arba apmokama Valstybės tarnybos įstatymo nustatyta tvarka“⁸². Galiojančio Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos statuto 53 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad budėjimas kompensuojamas suteikiant poilsio laiką tokios pat trukmės kaip darbo laikui prilygintas budėjimo laikas. Nors statutinių valstybės tarnautojų: policijos, muitinės, Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų ir kt. veiklą reglamentuoja skirtingi statutai, tačiau turėtų būti vieningai įtvirtinta ir reglamentuota tiek budėjimo valandų norma, tiek kompensavimo tvarka, tiek ir pati budėjimo samprata, nepaliekant prieštaravimų, neaiškumų bei teisės spragų, nes statutinio tarnautojo statusas bei įgaliojimai apjungia minėtų įstaigų pareigūnus.

Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007-10-25 įsakymu Nr. 5-V-709 „Dėl darbo laiko apskaitos žiniaraščių pildymo policijos įstaigose metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ patvirtintų rekomendacijų 16 punkte teigiama, kad „už budėjimo laiką, kai viršijama nustatyta savaitės arba

⁸² Lietuvos Respublikos Vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927.

mėnesio darbo laiko trukmė, su pareigūnais turi būti atitinkamai atsiskaityta⁸³. Jeigu budėjimo namuose metu, valstybės tarnautojas yra iškviečiamas atlikti neatidėliotinų darbų, tai tas laikas turi būti įtraukiamas į darbo laiko apskaitos žiniaraštį kaip faktiškai dirbtas laikas. Sudarant budėjimo grafikus turi būti užtikrinamas nepertraukiamas paros poilsio laikas, t. y. 11 valandų, ir savaitės nepertraukiamas poilsis, t.y. 35 valandos. „Už budėjimo ir kito darbo laiko apskaitą įstaigos vadovo įsakymu turi būti paskirti atsakingi asmenys, kurie Žiniaraštyje, atsižvelgdami į įstaigos vadovo rezoliuciją pareigūno rašytiniame prašyme atitinkamai turi pažymėti, koku būdu yra kompensuojama už budėjimo laiką“⁸⁴. Tačiau praktikoje vis dar gausu atvejų, kai darbo laiko apskaitos žiniaraščiai yra netinkamai pildomi, atsakingi asmenys nepaskiriami, o pareigūnai iškviečiami į darbą bei budi nesant tam jokio teisinio pagrindo. Pastebėtina, kad patvirtintos Rekomendacijos dėl darbo laiko apskaitos žiniaraščių pildymo policijos įstaigose, jau neaktualios ir neatitinka pasikeitusių teisės aktų. Taip pat yra suteikiamos garantijos, kad nėščios moterys, neseniai pagimdžiusios moterys ir krūtimi maitinančios, pareigūnai, auginantys vaiką iki 3 metų, ir pareigūnai, vieni auginantys vaiką iki 14 metų arba neįgalų vaiką iki 18 metų, neįgalųjį slaugantys pareigūnai budėti gali būti skiriami tik jų sutikimu.

Problema, kad vidaus reikalų pareigūnai priversti dažnai budėti, kadangi yra didžiulis pareigūnų trūkumas. Vidaus tarnybos statutas įtvirtina, kai už budėjimą per artimiausią mėnesį gali būti suteikiamas poilsio laikas arba jis pridedamas prie kasmetinių atostogų arba apmokama Valstybės tarnybos įstatymo nustatyta tvarka. Tačiau statutinėms įstaigoms neskiriant pakankamo finansavimo, šios alternatyvos nebeliko, nes nėra galimybių apmokėti kaip už viršvalandinį darbą, o tik suteikia pareigūnams poilsio dienas. Keista, nors už budėjimą kompensavimo mechanizmas yra įtvirtintas statute, tačiau – alternatyvos neliko, nes Valstybei neskiriant pinigų, o tarnyboje vyraujanti subordinacija, pareigūnus įpareigoja rašyti prašymus tik dėl poilsio dienų. Vadinasi, grįžtama prie visai nesenų laikų, t. y. nuo 2003 m. iki 2006 m., kai Vidaus tarnybos statute buvo įtvirtinta, kad už budėjimą kompensuojama suteikiant poilsio dienas. Vyriausiasis administracinis teismas 2008-02-01 nutartyje administracinėje byloje Nr. A(39)-170/2008 yra konstatavęs, kad „nors pareiškėjas teigė, kad vykdė viršininko žodinius nurodymus, todėl nėra jokių galimybių tai įrodyti ir jis neįrodė budėjimo fakto ir trukmės“⁸⁵. Statutinė tarnyba – tai išskirtinė tarnyba, pagrįsta subordinacija, kai pareigūnai privalo vykdyti ne tik rašytinius, bet ir žodinius tiesioginių vadovų nurodymus. Vidaus reikalų įstaigose pareigūnai dažnai privalo budėti pagal žodinius nurodymus,

⁸³ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007-10-25 įsakymas Nr. 5-V-709 „Dėl Darbo laiko apskaitos žiniaraščių pildymo policijos įstaigose metodinių rekomendacijų patvirtinimo“, <http://www.policija.lt/index.php?id=2796&extension=doc&type=dok&did=16163422p>., prisijungimo laikas: 2009-06-20.

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-02-01 nutartis administracinėje byloje Nr. A(39)-170/2008, k.16.5(S).

tačiau, problema, kai šie budėjimai nėra įtraukiami į darbo laiko apskaitos žiniaraščius. Pareigūnai dažnai nesidomi dėl vykdomos darbo laiko apskaitos. Vyriausiasis administracinis teismas 2009-10-19 nutartyje administracinėje byloje Nr. A(63)-1135/2009 pažymėjo, kad „darbo laiko apskaitos žiniaraštis – pagrindinis darbo laiką patvirtinantis dokumentas ir rūpestingas, apdairus asmuo tokioje situacijoje turėjo ir galėjo sužinoti savo teisės pažeidimą“⁸⁶. Vadinasi, pareigūnai patys turi būti suinteresuoti ir domėtis, ar visuomet jų budėjimas ar iškvietai į darbą yra pažymimi darbo laiko apskaitos žiniaraščiuose. Pažymėtina, kad Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu patvirtintose Darbo laiko apskaitos žiniaraščių pildymo policijos įstaigose metodinėse rekomendacijose yra įtvirtinta, kad vidaus reikalų įstaigų Administracijos pareigūnų buvimas atsakingais pagal nustatytus atsakingų pareigūnų grafikus neturėtų būti laikomas budėjimu pagal Vidaus tarnybos 31 str. nuostatas, todėl už tai negali būti kompensuojama taikant minėto statuto 31 straipsnio nuostatas.

Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų statutiniams pareigūnams taip pat dažnai tenka budėti, nes tai lemia ne vien įstaigų vykdoma nepertraukiama veikla, bet ir pareigūnų trūkumas. Pareigūnų budėjimas yra reglamentuotas Tarnybos Kalėjimų departamente prie Teisingumo ministerijos statuto 53 straipsnio 2 dalyje, taip pat taikomos ir Darbo kodekso nuostatos (dėl budėjimo trukmės). Pažymėtina, kad daugiau nėra jokių Kalėjimų departamento direktoriaus patvirtintų teisės aktų, įsakymų, rekomendacijų, tvarkos aprašų, nurodančių pavaldžioms įstaigoms, dėl darbo laiko apskaitos. Pravieniškų gydymo ir pataisos namuose pareigūnų budėjimas namuose yra įtvirtinamas kas mėnesį įstaigos vadovui patvirtinant darbo grafikus. Pravieniškų gydymo ir pataisos namų direktorius patvirtina vadovaujančio personalo mėnesio darbo grafiką, jaunesniųjų pareigūnų ir pareigūnų, bei Sveikatos priežiūros darbuotojų darbo grafikus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek įstaigos vadovas, tiek pavaduotojai, skyriaus viršininkai kas savaitę būna atsakingi ir žiniaraštyje yra žymimi budėjimai namuose (BĮ - pagal Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos 53 str. 2 d.) ir jiems už tai kompensuojama poilsio dienomis (žr. priedas Nr. 1). Skirtingai nei vidaus reikalų įstaigų administracijos pareigūnai, kuriems generalinio komisaro patvirtintose rekomendacijose yra įtvirtinta, kad buvimas atsakingais nėra laikomas budėjimu pagal statutą. Manytina, kad tiek Darbo kodekso 155 straipsnyje, tiek ir statutuose nėra aiškumo dėl budėjimo sąvokos, tiek ir dėl administracijos pareigūnų budėjimo ir tai galima vertinti kaip reglamentavimo spragas.

Pažymėtina, kad budėjimo institutas – statutinėje tarnyboje turi ir darbo, ir poilsio laiko požymių. Darbo kodekso 155 straipsnio 1 dalis numato darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, budėjimą tik išimtiniais atvejais, tačiau statutinių valstybės tarnautojų budėjimas, laisvu

⁸⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009-10-19 nutartis administracinėje byloje Nr. A(63)-1135/2009, 16.5 (S).

nuo tarnybos metu, pagrįstas privalomumu pagal iš anksto patvirtintus grafikus. Svarbu ir būtina, atskirti pareigūno budėjimą – laisvu nuo tarnybos metu pagal Vidaus tarnybos statuto 31 straipsnį nuo budėjimo, kai pareigūnas tiesiogiai atlieka pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas. Nors budėjimo kompensavimo mechanizmas yra įtvirtintas statute, tačiau – alternatyvos neliko, nes Valstybei neskiriant pinigų, o tarnyboje vyraujanti subordinacija, pareigūnus įpareigoja rašyti prašymus tik dėl poilsio dienų. Statutuose nėra vieningo budėjimo sampratos įtvirtinimo, o Vidaus tarnybos ir Tarnybos Kalėjimų departamente statute gan dviprasmiškai įtvirtinta budėjimo sąvoka, reglamentuojanti tik budėjimą namuose ar kitoje vietoje. Išskirtinumas yra tai, kad Vidaus tarnybos statute yra nustatytas maksimalus budėjimo valandų skaičius per mėnesį – t. y. 96 valandos. Pažymėtina, kad Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų statutiniams valstybės tarnautojams vis dar galioja nevienodai ir nevieningai nustatyta kompensavimo tvarka, budėjimo laikas prilyginamas ne mažiau kaip trečdaliui darbo laiko.

3.2. Viršvalandinio darbo taikymas statutiniams valstybės tarnautojams

Statutinės tarnybos vienas iš kriterijų yra subordinacija, todėl šioje tarnyboje lemia įsakymai ir nurodymai. Visuomenėje paplitusi nuomonė, kad statutinės tarnybos vienas iš kriterijų yra „tarnyba nenormuojant darbo laiko“, todėl svarbu tinkamai reglamentuoti Vidaus tarnybos statuto ir kitų statutų nuostatas, reglamentuojančias galimą maksimalų savaitės ar mėnesio darbo laiką ir maksimalų viršvalandinį darbo laiką.

Darbo kodekse yra įtvirtinta, kad viršvalandiniai darbai paprastai draudžiami. Tačiau jau kitame Darbo kodekso straipsnyje įtvirtinama maksimali viršvalandinių darbų trukmė. Tampa neaišku, koks yra įstatymų leidėjo požiūris į viršvalandinius darbus. Viršvalandinis – tai darbas, viršijantis normalų darbo laiką, sutrumpintą darbo laiką, ne visą darbo laiką ar suminį darbo laiką. Darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį, Darbo kodeksas numato, kad darbdavys gali skirti dirbti viršvalandinius darbus tik išimtiniais atvejais, kurie yra įtvirtinti minėto kodekso 151 straipsnyje. Ilgą laiką Valstybės tarnybos įstatyme (pastebėtina ir kai kuriuose statuteose iki šiol) net nebuvo įvardinti viršvalandiniai darbai bei atvejai kada juos galima ar net privaloma dirbti valstybės tarnautojams. Tik 2008-12-09 buvo priimtos Valstybės tarnybos įstatymo pataisos ir atsirado naujas straipsnis 43¹ (viršvalandiniai darbai), kuriame teigiama, kad „viršvalandiniai darbai valstybės tarnautojui gali būti skiriami tik Darbo kodekso nustatytais atvejais ir tvarka“⁸⁷.

Statutinė tarnyba – specifinė valstybės tarnyba, kurioje tam tikrais atvejais viršvalandiniai darbai yra privalomi. Statutinės tarnybos veikla ir vykdomos funkcijos lemia tai, kad statutinių

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130.

valstybės tarnautojų darbo ir poilsio režimo (įskaitant ir viršvalandinius darbus) turi būti reguliuojami kitaip nei kitų valstybės tarnautojų ar darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis. Sunkiai įsivaizduojama situacija, kai statutinis valstybės tarnautojas, vykdamas svarbias ir nepertraukiamas funkcijas valstybės saugumo srityje, pradėtų dirbti ar dirbti jam ilgiau ar ne. Visų pirma, statutinio pareigūno tarnyba yra Valstybei, o ne siekis asmeninių interesų bei poreikių. Svarbu nustatyti ir atskirti, kada ilgesnis nei įprastas darbo laikas yra viršvalandinis darbas, o kada tai reglamentuoja kiti darbo teisės institutai. Artimi viršvalandiniam darbui yra papildomas darbas ir įprastą darbo krūvį viršijanti veikla. Viršvalandiniu laikytinas tik darbas, kuris viršytų vienos darbo dienos dirbamų valandų skaičių. Šiuo atveju, reikia atidžiai stebėti, kad darbdavys viršvalandinio darbo netraktuotų ir neformintų kaip papildomą darbą. Tiek Valstybės tarnybos įstatymas, tiek Vidaus tarnybos statutas, tiek Tarnybos Kalėdžių departamente statutas ir kiti statutai numato priemokas už įprastą darbo krūvį viršijančią veiklą ar papildomų užduočių atlikimą, tačiau viršvalandinis darbas negali būti traktuojamas kaip papildoma ar kaip įprastą darbo krūvį viršijanti veikla. Pažymėtina, kad iki 2009-01-01 viršvalandžiams pagal Valstybės tarnybos įstatymą buvo taikomas 70 proc. priedų ir priemokų ribojimas.

Vidaus reikalų įstaigų pareigūnams kada jie turi dirbti viršvalandžius apibrėžia Vidaus tarnybos statutas. Statutinėje tarnyboje - išskirtinumas yra tai, kad pagal Vidaus tarnybos statuto 30 straipsnį numatyti atvejai, kada pareigūnas privalo vykdyti vadovo, turinčio teisę skirti į pareigas, įsakymą ar nurodymą dirbti viršvalandinį darbą, kai būtina:

1. gelbėti žmonių gyvybę ar sveikatą;
2. užkirsti kelią stichinėms nelaimėms, gaisrams, avarijoms ar katastrofoms, taip pat likviduoti jų padarinius;
3. užkirsti kelią masinėms riaušėms ar jas nutraukti;
4. užtikrinti viešąją tvarką masinių renginių metu;
5. įvykdyti tarnybinę užduotį, kurios vykdymas dėl jos ypatumų negali būti sustabdytas ar nutrauktas;
6. sustiprinti valstybės sienos apsaugą;
7. ruoštis ginkluotai krašto gynybai;
8. sustiprinti strateginių objektų apsaugą;
9. kai būtina užtikrinti oficialių užsienio svečių saugumą;
10. kitais įstatymų nustatytais atvejais⁸⁸.

Atkreiptinas dėmesys, kad šis sąrašas yra nebaigtinis ir dažnai juo yra piktnaudžiaujama, ypač esant pareigūnų trūkimui. Suprantama, kad šalyje gali kilti nenumatytų atvejų, kada gali prireikti didesnių policijos pajėgų, ir pareigūnai bus iškviesti į tarnybą, ir tuomet tikrai negali būti

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927.

nė kalbos apie pareigūno savanorišką sutikimą ar ne dirbti viršvalandžius. Tačiau vardan reglamentavimo aiškumo, norėtusi, kad Vidaus tarnybos statuto 30 straipsnyje sąrašas būtų baigtinis, t. y. aiškiai įvardinti visi atvejai. Vadinasi, statutinėje tarnyboje viršvalandiniai darbai yra neišvengiami. Vieni jų yra būtinieji - privalomieji, kylantys dėl išorinių veiksnių (pvz. užtikrinti viešąją tvarką masinių riaušių metu, stichinių nelaimių atveju, užsienio svečių apsaugą ir kt.), kiti – savaiminiai, atsirandantys atliekant tiesiogines funkcijas (pvz. įvykus įvykiui prieš baigiantis darbo laikui ar kt.). Atkreiptinas dėmesys į Teisingumo Teismo (antroji kolegija) 2005 m. liepos 14 d. nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje Personalrat der Feuerwehr Hamburg (Hamburgo priešgaisrinės apsaugos tarnybos personalo komitetas) prieš Leiter der Feuerwehr Hamburg (šios tarnybos vadovas). Minėtoje nutartyje Teisingumo Teismas nusprendė, kad „pagrindinėje byloje nagrinėjama valstybinės priešgaisrinės apsaugos tarnybos ugniagesių gelbėtojų veikla paprastai patenka į šių direktyvų taikymo sritį taip, jog iš principo Direktyvos 93/104 6 straipsnio 2 dalis draudžia ilgesnį nei maksimalų 48 val. savaitės darbo laiką, įskaitant budėjimo laikotarpius, ir vis dėlto toks prailginimas įmanomas išskirtinėmis ypač pavojingomis ir didelio masto aplinkybėmis, kai tinkamo tarnybų funkcionavimo saugos, sveikatos apsaugos, viešosios tvarkos srityse užtikrinimo tikslas turi laikinai tapti svarbesnis už ugniagesių gelbėtojų saugos ir sveikatos apsaugos užtikrinimo tikslą“⁸⁹. Statutinės tarnybos specifika yra jos vykdomų funkcijų svarba. Vidaus tarnybos statuto 29 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta nuostata, kad „pareigūnui negalima pavesti dirbti daugiau kaip 8 valandas viršvalandžių per vieną dieną. Pamainos trukmė kartu su viršvalandžiais negali būti ilgesnė kaip 24 valandos. Į pamainos trukmę įskaičiuojamas laikas, skirtas pareigūnams instrukuoti, apsiginkluoti ir atsiskaityti už tarnybos rezultatus. Vieno pareigūno viršvalandžiai per metus negali viršyti 250 valandų“⁹⁰. Vidaus tarnybos statuto 29 straipsnio 3 dalyje nurodytiems pareigūnams dirbti viršvalandžius galima pavesti tik Statuto 30 straipsnyje nustatytais atvejais. Tokiais atvejais pamainos trukmė kartu su viršvalandžiais negali būti ilgesnė kaip 26 valandos, o vieno pareigūno viršvalandžiai per metus negali viršyti 164 valandų. Taigi Vidaus tarnybos statutai nustato net dvi viršvalandinių darbų normas:

- 1) pareigūnams, dirbantiems 40 valandų per savaitę – 250 valandų;
- 2) pareigūnams, dirbantiems 48 valandas – 164 valandos.

Vadinasi, skirtingai nei Darbo kodekse, Vidaus tarnybos statute įtvirtintas reglamentavimo ypatumas yra nustatytos pareigūnams dvejopos viršvalandinių darbų normos: 250 val. ir 164 val. Nuo pat 2003 m. priėmus Vidaus tarnybos statuto naująją redakciją, buvo susiformavusi teismų praktika, sprendžiant ginčus dėl viršvalandinių darbų skaičiavimo ir apmokėjimo (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-09-05, 2007-12-06, 2008-01-21 nutartys). Tačiau Lietuvos

⁸⁹ <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/gettext.pl.where-@lang-lt@num-79949285C190:prisijungimo> laikas 2009-06-12.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1927.

vyriausiojo administracinio teismo 2008-06-12 nutartis pakeitė prieš tai buvusią susiformavusią teismų praktiką dėl pareigūnų viršvalandinių darbų. Iki 2008-06-12 nutarties priėmimo, Vyriausiasis administracinio teismas nutartyse (2007-09-05, 2007-12-06, 2008-01-21) pažymėjo, kad vidaus reikalų pareigūnų viršvalandinis darbas, tai toks darbas kuris viršija 40 val. darbo laiko normą per savaitę. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007-09-05 nutartyje administracinėje byloje (Nr. A(17)-737/2007) akcentavo, jog: „40 val. darbo laikas per savaitę – bendroji darbo laiko norma per savaitę. Tačiau įstatymų leidėjas, suteikia teisę darbdaviui atitinkamiems pareigūnams nustatyti ir kitokią savaitės darbo laiko normą, kuri neturi viršyti 48 val. per savaitę. Pareigūnų darbas, kiekvieną savaitę neviršijantis 48 val. darbo laiko normos, kaip nurodyta Statuto 29 straipsnio 3 dalyje, nelaikomas viršvalandiniu. Ši nuostata nėra aiškintina siaurąja prasme, atskirai nuo kitų teisės normų, reguliuojančių viršvalandinį darbą ir nėra besąlygiškai pripažintina, kad kiekvieną savaitę atitinkamų pareigūnų dirbtas darbo laikas daugiau kaip 40 val. bet ne daugiau 48 val. per savaitę neviršvalandinis“⁹¹. Šioje nutartyje teismas pažymėjo, kad „išvardintos teisės (t. y. teisė į darbą: turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą) valstybės tarnautojams turi būti garantuojamos ne mažesniu mastu, negu kitiems darbuotojams ir akivaizdu, kad dėl valstybės institucijų specifinės veiklos, minėtų teisių įgyvendinimas gali būti išskirtinai reguliuojamas, bet nepriklausomai nuo to, kokie juridiniai instrumentai naudojami tų teisių įgyvendinimui, jų (instrumentų) pagalba negali būti sukuriama tokia teisinė situacija, kuri prieštarautų jau priimtiems bei galiojantiems teisės aktams, nustatantiems darbuotojams bendrą darbo laiko normą apskaitiniu laikotarpiu, teisėtų lūkesčių apsaugos principui“⁹². Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2007 m. gruodžio 6 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A(8)-1098/2007 konstatavo, jog „Vidaus tarnybos statuto 29 straipsnio 1 dalyje numatyta darbo laiko norma (40 valandų), gali būti prailginta (iki 48 valandų), tik 7 dienų laikotarpio atžvilgiu ir tik pareigūnams dirbantiems pamainomis, tačiau ši norma turi išlikti nepakitusi kito ilgesnės trukmės kalendorinio laiko atžvilgiu (mėnesio, ketvirčio)“⁹³. Toliau teismas pažymi, kad priešingu atveju, būtų bloginama dirbančių pamainomis kai kurių pareigūnų padėtis, lyginant su pareigūnais, kurie dirba normaliu darbo laiku bei tuo pačiu būtų pažeista socialinė garantija įtvirtinta Statuto 29 straipsnio 1 dalyje. Vadinasi, minėtose nutartyse priimti teismo sprendimai aiškinant pareigūnų darbo bei viršvalandinio darbo ypatumus grindžiami ne Vidaus tarnybos statuto ypatumais, bet darbo teisėje ir Darbo kodekse įtvirtintu teisiniu reguliavimu, skirtu darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis. Teismas savo priimtuose sprendimuose statutinius pareigūnus sulygino su darbuotojais, dirbančiais pagal darbo sutartį, bei

⁹¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-09-05 nutartis administracinėje byloje Nr. A(17)-737/2007, k.16.2, 16.5 (S).

⁹² Ten pat.

⁹³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-12-06 nutartis administracinėje byloje Nr. A(8)-1098/2007, k. 16.5. (S).

Statuto normas aiškino plečiamai, neatsižvelgiant į specialiuosius teisės aktus bei statutinių tarnybų ypatumus.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008 m. birželio 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos priimta nutartimi administracinėje byloje Nr. A(575)-2063/2008 pakeitė prieš tai susiformavusią praktiką, ir įtvirtino, kad pareigūnams, dirbantiems pamainomis, gali būti taikoma iki 48 valandų per savaitę darbo laiko norma, kuri per jokių kitų laikotarpių neturi būti išlyginama. Aiškinant statutinių pareigūnų specifiką reglamentuojant darbo laiką Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008-06-12 nutartyje teigė, kad „aiškinant šias teisės normas būtina atsižvelgti į tai, kad Vidaus tarnybos statuto 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad pareigūnų tarnybos santykius reglamentuoja šis Statutas, vidaus reikalų įstaigų veiklą reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai. Taigi įstatymų leidėjas, visų pirma, siekė pareigūnų teisinį statusą nustatyti specialiu nei Darbo kodeksas įstatymu – Vidaus tarnybos statutu. Taip pat, būtina atsižvelgti į tai, kad Vidaus tarnybos statute pareigūnų darbo laikas yra specialiai reglamentuotas – tam skirtas 29 straipsnis („Pareigūnų darbo laikas“) ir nėra nuorodos į Darbo kodekso XIII skyrių („Darbo laikas“). Iš to akivaizdu, kad įstatymų leidėjas siekė pareigūnų darbo laiko normas reglamentuoti Vidaus tarnybos statutu išsamiai“⁹⁴.

Pažymėtina, kad teismas 2008-06-12 nutartimi priėmė teisingą sprendimą ir teisiškai dabar tai teisinga. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2009 m. kovo 13 d. nutartyje (administracinėje byloje Nr. P(146)-45/2009) akcentavo, kad administraciniai teismai turi vadovautis 2008 m. birželio 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartyje suformuota praktika⁹⁵. Vidaus tarnybos statute nėra įtvirtinti suminės darbo laiko apskaitos ypatumai, o Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas prieš tai ne kartą (2008-01-18, 2008-11-27, 2008-06-12 nutartys) yra pasisakęs, kad statutinių pareigūnų statusas – specifinis, t. y. nesulyginamas su darbuotojais, dirbančiais pagal darbo sutartį, nes pareigūnai vykdo svarbias, nepertraukiamas, ypatingas funkcijas valstybėje ir jų veikloje svarbiausi – Statutai. Teigti, kad yra bloginama padėtis pareigūnų, dirbančių pamainomis su pareigūnais, nedirbančiais pamainomis, manytina, nėra teisinga. Visų pirma, pareigūnų skiriasi darbo užmokestis (mokant už naktinį darbą), nustatyti skirtingi bendrieji ir specialieji reikalavimai pareigybėms, skirtingos funkcijos, skiriasi darbo specifiška, atsakomybė. Teigiama, kad galima problema tai, kad pareigūnų, kuriems nustatyta 48 val. darbo savaitė yra ribojama laisvė dirbti kitą darbą, tačiau tai nėra tiesa. Statutiniai pareigūnai – ypatingi tarnautojai, kurių pareiga bei priesaikos privalomumas įpareigoja tarnauti Valstybei. Vidaus tarnybos statuto 24 str. 3 d. nustatytas draudimas dirbti samdomais darbuotojais ir

⁹⁴Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-06-12 nutartis administracinėje byloje Nr. A(575)-2063/2008, k. 16 (S).

⁹⁵Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009-03-13 nutartis administracinėje byloje Nr. P(143)-48/2009) 80.13 (S).

pažymėtina, kad pakeitus Valstybės tarnybos įstatymo 4 str. 2 dalį, numatant 16¹ straipsnio taikymą be išlygų ir statutiniams pareigūnams ir minėtų įstatymų nuostatos tapo viena kitos atžvilgiu kolizinėmis normomis. Vidaus reikalų ministerijos nuomone, vidaus tarnybos sistemos statutiniai tarnautojai, atsižvelgus į tarnybos ypatumus ir parengtį vykdyti nustatytas funkcijas, bei nustatyta tvarka gavę leidimą dirbti kitą darbą, turi teisę dirbti kitą darbą, jei tai nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto ir nežemina pareigūno vardo⁹⁶. Naujojoje Tarnybos Kalėjų departamente statuto redakcijoje yra įtvirtinta, kad Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų pareigūnai turi teisę Valstybės tarnybos įstatymo nustatyta tvarka dirbti kitą darbą ir gauti už tai atlyginimą. Vadinas, pareigūnai, gavę leidimą, turi teisę dirbti kitą darbą, tačiau tampa neaišku, koks yra maksimalus darbo laikas, t. y. 48 val. darbo laiko trukmė vienoje darbovietėje ar abiejose. Pastebėtina, kad nors Valstybės tarnybos įstatymas įtvirtina tarnautojams teisę dirbti kitą darbą, tačiau tiek Valstybės tarnybos įstatymas, tiek Statutai, tiek ir Darbo kodeksas aiškiai nenustato, kokia turėtų būti darbuotojų dirbančių keliose darbovietėse (ar kelis darbus) maksimali savaitinė darbo laiko trukmė.

Problema, kad Policijos komisariatuose nėra vieningos praktikos dėl 48 val. darbo laiko taikymo, nes kiekvienas komisariatas savaip interpretuoja tokios darbo laiko normos taikymą pareigūnams. Tyrėjams, apylinkės inspektoriams, kurie nevykdo nepertraukiamojo pobūdžio darbo, viršininkai nustato 48 val. darbo laiko normą. Manytina, kad tai yra pažeidimai, nes tie tyrėjai ar apylinkės inspektoriai, kurie nevykdo nepertraukiamųjų funkcijų, jiems negali būti taikoma 48 val. per savaitę darbo laiko norma, o jei nurodymais pavedama dirbti ilgiau nei 40 val., tai turi apmokėti kaip už viršvalandinį darbą. Gausu atvejų, kai komisariatai neturi finansinių išteklių mokėti už viršvalandinius darbus, tai apeliuojama į Vidaus tarnybos statutą ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-06-12 nutartį ir savavališkai nustatoma 48 val. darbo laiko savaitė pareigūnams, pažeidžiant ir 2003-09-09 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 1150 1 punktą, kuriame nurodyta, kad ypatumai taikomi tik nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančių vidaus reikalų statutinių įstaigų pareigūnų, dirbančių pamainomis, pareigybių sąrašė išvardytas pareigas einantiems pareigūnams, dirbantiems pamainomis. Todėl yra būtina parengti vieningą Darbo laiko apskaitos policijos įstaigose tvarkos aprašą. Pasitaiko atvejų, kai policijos komisariatuose tyrėjui pavedama pavaduoti budėtoją ir paskiriama dirbti pamaininį darbą. Tačiau, neatsižvelgiama į tai, kad tyrėjui pavedama atlikti pareigybės aprašyme nenustatytas funkcijas ir turėtų būti sprendžiama dėl priemokos mokėjimo, tačiau trūkstant lėšų pareigūnui nieko nemokama, o jis dirba ilgiau nei turėtų. Pareigūnų pamainos pradžią ir pabaigą nustato vidaus reikalų centrinės įstaigos vadovas arba jo įgalioti pareigūnai. Poilsio dienos suteikiamos pamainų grafikuose

⁹⁶ Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, prieiga internetu [http // www.policija.lt/index.php?id_6313](http://www.policija.lt/index.php?id_6313), prisijungimo laikas 2009-11-02.

nustatytu laiku. Pareigūnų darbo laiko paskirstymą per pamainą, darbo tvarkos taisyklėse detaliai nustato vidaus reikalų centrinių įstaigų ir vidaus reikalų įstaigų vadovai arba jų įgalioti pareigūnai. Pasitaiko atveju, kai policijos komisariatuose pareigūnai nesupažindinami su darbo grafiku įstatymo nustatyta tvarka. Įstaigų vadovai privalo laikytis įstatymo nuostatų, kad darbo grafikai būtų paskelbiami viešai įstaigų ar jų padalinių informaciniuose stenduose ne vėliau kaip prieš dvi savaites iki šių grafikų įsigaliojimo. Pareigūnai privalo patys aktyviau domėtis darbo grafiku bei reikalauti susipažinti su jais.

Pažymėtina, kad pamainomis dirbantys pareigūnai, kuriems nustatyta 24 val. pamainos trukmė, dažnai dirba 25 val., o darbo laiko apskaitos žiniaraštyje rašoma 23 val. Tai vyksta todėl, kad prieš keičiantis pamainai, vyksta darbų priėmimas – perdavimas, kuris pakankamai užtrunka. Įdomu tai, kad pertrauka neįskaitoma į darbo laiką, neatsižvelgiant į tai, kad gal pareigūnas tuo metu dirbo ir esant daug įvykių nespėjo pavalgyti. Pasitaiko atveju, kai prieš baigiantis pamainai, įvyksta įvykis ar iškvietimai ir tuomet bebaigiantys pamainą pareigūnai užtrunka ir priversti dirbti viršvalandžius. Kita problema, kad statutinės įstaigos neturi lėšų, todėl visai stengiasi nemokėti pareigūnams už viršvalandinį darbą. Viena iš išiečių – suteikimas laisvadienių, o darbo laiko apskaitos žiniaraščiuose nepildant viršvalandžių, taip gaunasi, kad ir pareigūnas turėtų būti patenkintas ir dokumentai tvarkingi, nepaliekant įrodymų dėl viršvalandžių.

Vidaus reikalų pareigūnams, nustatytas diferencijuotas darbo laiko reglamentavimas. Jei vidaus reikalų pareigūnams būtų įtvirtinta 40 valandų darbo savaitė, pamainomis dirbantys darbuotojai dirbtų viršvalandžius ir greitai būtų pasiektas maksimalus viršvalandžių per metus skaičius. Statutinės įstaigos neturi nei žmogiškųjų nei finansinių išteklių. Pažymėtina, kad, jei darbo laikas būtų suvienodintas su Darbo kodekso nuostatomis, projektas papildomai pareikalautų daug finansinių išteklių (20 880 tūkst. litų). Finansų ministerijos nuomone, Vidaus tarnybos statuto 29 straipsnio pakeitimas pareikalautų papildomų žmogiškųjų ir didelių finansinių išteklių (vien Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo tarnybai už viršvalandžius reikėtų mokėti 8 mln. lt, o policijai apie 20 mln. litų)⁹⁷. Be to, pažymėtina, kad statutinių pareigūnų statusas – ypatingas, jų darbo ir poilsio režimas specifinis, jų atliekamų funkcijų ypatumai nėra sulyginami su darbuotojais, dirbančiais pagal darbo sutartis. Lietuvoje, ypač privačiame sektoriuje, kyla diskusijos, kad griežtas darbo laiko reguliavimo modelis sudaro nepalankias sąlygas ekonominei veiklai šalyje vykdyti bei kenkia ūkio konkurencingumui, todėl tikslinga būtų laisvai taikyti suminę darbo laiko apskaitą bei individualiai susitarti dėl viršvalandžių. Manytina, kad darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, ypač privačiame sektoriuje ir taip nelegaliai dirba viršvalandinį darbą, todėl logiška, siekiant išvengti nelegalaus darbo bei augančios šešėlinės ekonomikos, leisti ne tik kolektyvinėmis, bet ir

⁹⁷ Vidaus reikalų ministro 2009-04-29 įsakymu Nr. 1V-161 sudarytos darbo grupės išvada „Dėl nacionalinio pareigūnų profesinių sąjungų susivienijimo pateiktų teisės aktų projektų“, <http://www.pareigunai.lt/files/ishvada%20del%20NP-P.prisijungimo> laikas: 2009-10-18.

individualiomis sutartimis susitarti dėl viršvalandinio darbo. Tačiau valstybės tarnyboje, o ypač statutinėje, tai, manytina, netikslinga ir neįmanoma. Visų pirma, pareigūnų statusas nėra sulyginamas su darbuotoju, dirbančiu pagal darbo sutartį, be to pareigūnai ir taip pakankamai ilgai dirba, o jiems mokamas atlyginimas yra iš valstybės biudžeto, t. y. – pakankamai ribotas, todėl yra sunkiai įsivaizduojamas individualus susitarimas dėl viršvalandžių, nes tarnyba pagrįsta subordinacija.

Statutuose turėtų būti nustatyta, kas tvirtina pareigūnų sudarančių administraciją sąrašą. Policijos įstaigų vadovai privalėtų patvirtinti administracijos pareigūnų sąrašus ir nustatyti, kad administracijos pareigūnų sąrašė nurodytas pareigybes einančių pareigūnų darbas, atliekamas ilgiau nei nustatyta darbo laiko trukmė, nelaikomas viršvalandiniu, kai jie vykdo pareigybes aprašymuose jiems pavestas vidaus administravimo funkcijas. Tačiau administracijos darbuotojams turi būti mokamos priemokos už darbą nakties metu, švenčių ir poilsio dienomis, jeigu jis tuo metu policijos įstaigos vadovybės pavedimu atliko pareigybes aprašyme nustatytas funkcijas. Tačiau siekiant tinkamai apskaityti administracijos pareigūnų darbą, kuris viršija normalią darbo laiko normą, policijos įstaigose turėtų būti tvarkomi administracijos pareigūnų darbo laiko, viršijančio normalią darbo laiko trukmę apskaitos žurnalai, kuriuose nurodoma pareigūno, vykdytųjų pareigas ne nustatytu darbo laiku, pareigos, pavardė, darbo pradžia, pabaiga, vykdytos funkcijos, pavedimą davusio pareigūno pavardė, pareigos ir kiti reikalingi duomenys.

Tarnybos Kalėjimų departamente statutas, muitinės, Valstybės saugumo departamento statutai nenustato atvejų, kada galima ar privalu skirti dirbti viršvalandžius. Tokie atvejai yra numatyti Darbo kodekso 151 straipsnyje. Pažymėtina, kad Kalėjimų departamente statute nėra nustatyta maksimali viršvalandžių trukmė per metus, todėl subsidiariai taikomos Darbo kodekso nuostatos, kurias šalies sunkmetis pakoregavo. Daugelyje Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų dirba budinčiosios pamainos po 24 valandas, tačiau trūkstant lėšų, grafikai yra planuojami taip, kad per einamąjį mėnesį nesusidarytų viršvalandinio darbo (ne visos pamainos pareigūnai per mėnesį dirba 24 valandas, atidirbus 7-8 valandas dalis pareigūnų yra išleidžiami poilsiu). Vadinas, planuojama taip, kad tik nesusidarytų pareigūnams viršvalandžiai, o nepavykus to išvengti, suteikiamas poilsio laikas, nes nėra lėšų apmokėti už viršvalandinį darbą. Pravieniškų gydymo ir pataisos namuose darbo laiko trukmė taip pat yra planuojama pareigūnams, kad nesusidarytų viršvalandžiai, kadangi trūksta lėšų. Minėtos įstaigos direktorius 2008-01-02 įsakymu Nr. 2-1 „Dėl suminės darbo laiko apskaitos įvedimo“ įpareigojo tarnybos vadovus organizuoti darbus taip, kad viršvalandžiai per apskaitinį laikotarpį neviršytų 30 valandų. Tarnybos Kalėjimų departamente statutas nereglamentuoja viršvalandinį darbą, jo taikymą bei trukmę, todėl pataisos įstaigų pareigūnams yra taikomos Darbo kodekso nuostatos. Pravieniškų gydymo ir pataisos namuose, kitaip nei kitose pataisos įstaigose, pareigūnų skaičius yra pakankamai optimalus, t. y. užpildyti visi

etatai, todėl nėra tokios problemos, kaip - pareigūnų trūkumas. Įstaigoje direktoriaus įsakymu yra paskirti pareigūnai atsakingi už darbo laiko žiniaraščių pildymą, darbo grafikai paskelbiami viešai įstaigos informaciniuose stenduose ne vėliau kaip prieš dvi savaites iki šių grafikų įsigaliojimo.

Kita problema paplitusi statutinėse įstaigose, o ypač Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose, apsaugos ir priežiūros pareigūnų trūkumas. Vadovaujantis Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos 19 punkto nuostatomis, apsaugos bokšteliuose budinčiosios pamainos pareigūnai apsaugą bokšteliuose nekeičiami vykdo iki 3 valandų. Ypatingų situacijų (riaušių, pabėgimų, užpuolimo ir kt.) pataisos įstaigose, areštinėse metu apsaugos budinčiosios pamainos pareigūnai apsaugą bokšteliuose nekeičiami gali vykdyti ilgiau nei 3 valandas. Tačiau trūkstant pareigūnų, bei jų ligos, atostogų ar komandiruočių metu, pareigūnai dirba nekeičiami po 6 valandas ir ilgiau. Vadovybė apeliuoja į tai, kad Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos 19 punkte nėra nustatytas baigtinis ypatingų situacijų sąrašas, o nurodytais atvejais – trūkstant pareigūnų, priskirtini ypatingoms situacijoms. Pastebėtina, kad Kalėjimų departamentui pavaldžios įstaigos skirtingai pildo darbo laiko apskaitos žiniaraščius, pvz. neišskiriamas ir atskirai nepažymimas darbas, esant nukrypimams nuo normalių darbo sąlygų, nerašomi atskirai viršvalandžiai, dažnai darbo laiko žymėjimas surašomas į vieną langelį ir t. t. Tai sudaro sąlygas neteisingam pareigūno darbo užmokesčio paskaičiavimui.

Viršvalandinį darbą dirba pareigūnai ir kitose pasaulio šalyse. Rusijos Federacijos milicijos įstatymo 22 straipsnis ir tarnybos vidaus reikalų organuose milicijos pareigūnams taikomi viršvalandinių darbų apribojimai, numatyti Rusijos Federacijos Darbo kodekso 99 straipsnyje ne ilgiau kaip 120 val. per metus arba vidutiniškai ne daugiau kaip 10 val. per mėnesį. Rusijos Federacijos Milicijos įstatymo 20 straipsnyje teigiama, kad nustatoma ne ilgesnė nei 40 val. per savaitę darbo laiko trukmė, tačiau esant būtinumui milicijos pareigūnams gali būti pavesta vykdyti tarnybines pareigas dirbant ir ilgiau, o taip pat ir nakties metu, per išėigines ir šventines dienas⁹⁸.

Pažymėtina, kad statutinėje tarnyboje pareigūnams yra įtvirtinti atvejai, kai privaloma dirbti viršvalandinį darbą. Atkreiptinas dėmesys, kad Vidaus tarnybos statuto 30 straipsnio 1 dalyje išvardintų atvejų sąrašas, kai privalomas viršvalandinis darbas pareigūnams yra nebaigtinis, tuo sudarant galimybes piktnaudžiauti pavedant dirbti viršvalandžius, ypač esant pareigūnų trūkumui. Statutinių tarnautojų darbo laikas dirbant viršvalandžius nėra vieningai reglamentuotas, nes tik Vidaus tarnybos statutas detaliai įtvirtina net 2 viršvalandinių darbų normas: 1) pareigūnams dirbantiems 40 val. per savaitę – 250 val.; 2) pareigūnams dirbantiems 48 val. per savaitę – 164 val., o kituose statutuose nėra nustatyta viršvalandžių nei trukmė nei atvejai. Vadinasi, pagal Vidaus tarnybos statuto nuostatas aišku, kad pareigūnų, dirbančių ir nedirbančių pamainomis skiriasi darbo specifika, skirtingai nustatyta darbo laiko ir viršvalandinio darbo trukmė. Policijos komisariatuose

⁹⁸ <http://police-club.ru/zakon/police/doc/4202-1.htm>. prisijungimo laikas: 2009-07-20.

nėra vieningos praktikos dėl 48 val. darbo laiko taikymo, nes kiekvienas komisariatas savaip interpretuoja tokios darbo laiko normos taikymą pareigūnams. Todėl yra būtina parengti vieningą Darbo laiko apskaitos policijos įstaigose tvarkos aprašą. Pastebėtina, kad nors Valstybės tarnybos įstatymas įtvirtina tarnautojams teisę dirbti kitą darbą, tačiau tiek Valstybės tarnybos įstatymas, tiek Statutai, tiek ir Darbo kodeksas aiškiai nenustato, kokia turėtų būti darbuotojų dirbančių keliose darbovietėse maksimali savaitinė darbo laiko trukmė.

3.3. Suminės darbo laiko apskaitos įvedimo sąlygos

Suminė darbo laiko apskaita yra reglamentuota Darbo kodekso 149 straipsnyje bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 14 d. nutarime Nr. 587 „Dėl darbų, kuriuose gali būti taikoma iki dvidešimt keturių valandų per parą darbo laiko trukmė, sąrašo, darbo ir poilsio laiko ypatumų ekonominės veiklos srityse, darbų, sąlygų, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įmonėse, įstaigose, organizacijose tvarkos aprašo patvirtinimo“. Kad būtų teisingai paskirstoma darbo laiko norma, turi būti taikoma darbo laiko apskaita. Suminė darbo laiko apskaita – darbuotojų, kuriems iš anksto planuoti (nustatyti) darbo laiko ir poilsio laiko trukmę dėl jų darbo pobūdžio neįmanoma, dirbto darbo laiko ir nepanaudoto poilsio apskaita per suminės darbo laiko apskaitos laikotarpį⁹⁹. Suminis darbo laikas – kai leidžiama dirbti ilgiau nei normalus darbo laikas per tam tikrą laikotarpį. Suminė darbo laiko apskaita, kadangi įtvirtinta Darbo kodekse, pirmiausia yra taikytina darbo teisiniamis santykiams, t. y. darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis.

Valstybės tarnybą reglamentuojantys teisės aktai tiesiogiai nenumato suminės darbo laiko apskaitos taikymo. Pažymėtina, kad galiojančiuose statutuose taip pat nėra įtvirtintos suminės darbo laiko apskaitos sąvokos, nors Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto 50 straipsnyje yra teigiama, „kad muitinės pareigūnų darbo ir poilsio laiką ir poilsio režimo ypatumus (taikant suminę darbo laiko apskaitą, nustatant nepertraukiamo poilsio trukmę ir kt.) nustato departamento direktorius“¹⁰⁰. Pastebėtina, kad naujojoje Tarnybos Kalėjų departamente statuto redakcijos 52 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „nustatytas funkcijas nepertraukiamai atliekantiems tam tikras pareigas einantiems pareigūnams, dirbantiems pamainomis, įvedus suminę darbo laiko apskaitą, gali būti nustatyta ne ilgesnė kaip 24 valandų pamainos trukmė, kuri viršija šio straipsnio 1 dalyje nustatytą 40 valandų per savaitę (7 dienų laikotarpį) darbo laiko normą, bet negali viršyti 48 valandų per savaitę (7 dienų laikotarpį) darbo laiko normos“¹⁰¹. Tenka pažymėti, kad didžiausia

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

¹⁰⁰ Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 94-2917.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.

problema iškyla dėl suminės darbo laiko apskaitos taikymo. Kyla klausimas ar suminė darbo laiko apskaita gali būti taikoma valstybės tarnyboje bei ar ji naudinga valstybės tarnautojams. Statutinės tarnybos įstaigose (Kalėjimų departamentui pavaldžiose, muitinės ir kt. įstaigose), nors statutuose apie tai tiesiogiai nėra įtvirtinta, yra taikoma suminė darbo laiko apskaita. Esant suminei darbo laiko apskaitai, negali būti dirbama daugiau kaip keturiasdešimt aštuonias valandas per savaitę ir dvylika valandų per darbo dieną (pamainą). Apskaitinis laikotarpis yra numatomas tam, kad darbdavys nepiktnaudžiautų savo teisėmis ir neverstų darbuotojo dirbti maksimalų darbo valandų skaičių.

2008 m. birželio 12 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. A(575)-2063/2008 pakeitė prieš tai buvusią teismų praktiką ne tik viršvalandinių darbų skaičiavime, bet ir suminės darbo laiko apskaitos taikymo srityje vidaus reikalų įstaigų pareigūnams. Iki šios nutarties suminės darbo laiko apskaitos ypatumai buvo taikomi pamainomis dirbantiems vidaus reikalų įstaigų pareigūnams nepriklausomai nuo to, ar buvo įvesta suminė darbo laiko apskaita. Pamaininio darbo laiko apskaičiavimas buvo neatsiejamas nuo suminės darbo laiko apskaitos. Todėl darbo laiko normos buvo vertinamos tiek savaitės, tiek nustatyto apskaitinio laikotarpio atžvilgiu. Minėta nutartimi buvo pakeista prieš tai susiformavusi praktika ir nustatyta, kad pareigūnams, dirbantiems pamainomis, gali būti taikoma iki 48 val. per savaitę darbo laiko norma, kuri per jokių kitų laikotarpių neturi būti išlyginama ir taip pat, nėra pareigos įsivesti suminę darbo laiko apskaitą ir Vidaus tarnybos statuto 29 straipsnio 3 dalyje nėra nustatyta pareiga vidaus reikalų įstaigos vadovui darbą organizuoti taip, kad vidaus tarnybos pareigūnai dirbtų vidutiniškai po 40 valandų per savaitę¹⁰². Tačiau, jei yra įvesta suminė darbo laiko apskaita, tai turi būti taikomi jos ypatumai. Vadinasi, tampa aišku, kad kiekvieną savaitę iki 48 valandų gali dirbti tik tie pamainomis dirbantys pareigūnai, kuriems nėra įvesta suminė darbo laiko apskaita. Tuomet bendra jų darbo laiko norma per mėnesį gali siekti 192 valandas. Darbo laiko apskaita ir dažni pažeidimai yra viena opiausių problemų pareigūnų, ne tik policijos bet ir visų statutinių tarnautojų darbe.

Vidaus reikalų įstaigų statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko ir jo skaičiavimo ypatumai nuosekliai ir išsamiai reglamentuoti specialiaisiais teisės aktais – Vidaus tarnybos statutu. Pareigūnų tarnybos ypatumai – ilgesnis darbo laikas ir įvairūs su tarnyba susiję apribojimai yra kompensuojami Statute bei kituose teisės aktuose nustatytais socialinėmis garantijomis. Žinoma, kitas klausimas, ar šios socialinės garantijos šiai dienai atitinka tarnybos specifiką ir yra tokios ypatingos ir patrauklios, kaip gali atrodyti visuomenei. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008-01-18 nutartyje administracinėje byloje Nr. A-261-70/2008 yra pasisakęs, kad „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-05-14 nutarimu Nr. 587 patvirtintas Darbų, kuriuose gali

¹⁰² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-06-12 nutartis administracinėje byloje Nr. A(575)-2063/2008., k.16.(S).

būti taikoma iki dvidešimt keturių valandų per parą darbo laiko trukmė, sąrašas, darbo ir poilsio laiko ypatumų ekonominės veiklos srityse, darbų, sąlygų, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įmonėse, įstaigose, organizacijose tvarkos aprašas taikytinas asmenims – darbo teisinių santykių dalyviams, o ne statutiniams valstybės tarnautojams¹⁰³. Tokia išvada darytina dėl to, kad šis nutarimas priimtas remiantis Darbo kodekso 144 straipsnio 4 dalimi, 148 straipsniu ir 149 straipsnio 3 dalimi, įgyvendinant 1993 m. lapkričio 23 d. Europos Sąjungos direktyvų 93/104/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų bei Europos Sąjungos direktyvų, nustatančių darbo laiko ypatumus atskiroms ekonominėms veiklos sritims, nuostatas. Darbo kodekso 144 straipsnio 4 dalyje, 148 straipsnyje, 149 straipsnio 3 dalyje apibrėžiami darbo laiko trukmės, apskaitos, darbo ir poilsio laiko ypatumai tam tikros ekonominės veiklos srityse (gydymo, globos, vaikų auklėjimo įstaigų, energetikos, ryšių specializuotų tarnybų ir kt.). Pažymėtina, kad Europos Sąjungos Tarybos direktyva 93/104/EB, kurią įgyvendinant priimtas aptariamas nutarimas, nėra taikoma toms sritims, kurių ypatumai, būdingi tam tikrai specifinei veiklai, tokiai kaip ginkluotosios pajėgos ir policija¹⁰⁴. Policijos komisariatuose suminė darbo laiko apskaita neįvesta. Manytina, kad vidaus reikalų pareigūnams taikyti suminę darbo laiko apskaitą yra netikslinga, o be to teisės aktai to nenumato ir neįtvirtina. Iki Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-06-12 nutarties vidaus reikalų pareigūnams įstaigos taikė suminės darbo laiko apskaitos ypatumus, tačiau daugelyje atvejų pamainomis dirbantys pareigūnai neišdirbdavo net mėnesio normos. Žinoma, gali kilti natūralus klausimas, kodėl Kalėjimų departamento pavaldžiose įstaigose yra įvedama suminė darbo laiko apskaita, o policijos įstaigose, ne? Kodėl tarp statutinių tarnautojų, kurių statusas ir taip išskirtinis atsiranda dar „ypatingesnių“? Visų pirma, kaip ir buvo minėta, statutinio valstybės tarnautojo sąvoka nėra vienalytė. Statutinių valstybės tarnautojų statusą ir veiklą reglamentuoja skirtingi statutai, kurie nevienodai ir atsižvelgdami į įstaigai priskirtas funkcijas ir uždavinius reglamentuoja tiek pačią tarnybą, tiek ir pareigūnų darbo laiką. Vidaus reikalų įstaigų ir Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų veikla – skirtinga, nors ir vykdo nepertraukiamas funkcijas. Vidaus tarnybos statusas išsamiai reglamentuoja pareigūnų darbo laiką, todėl Darbo kodekso ir Vyriausybės nutarimų taikymas dėl suminės darbo laiko apskaitos tampa problematiškas. Galima teigti, kad ir pačiai Valstybei yra nenaudinga taikyti vidaus reikalų įstaigose suminę darbo laiko apskaitą.

2008 m. dešimtyje Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų buvo įvesta ir teisėtai taikoma suminė darbo laiko apskaita, išskyrus Pravieniškių 2-uosius pataisos namus-atvirąją koloniją, Vilniaus 1-uosius pataisos namus, Vilniaus 2-uosius pataisos namus. Ilgą

¹⁰³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-01-18 nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-70/2008., k.16.2 (S).

¹⁰⁴ Ten pat.

laiką Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime buvo taikoma suminė darbo laiko apskaita de facto, tačiau de jure ji nėra įvesta dėl darbuotojų atstovų nepritarimo suminei darbo laiko apskaitai, Alytaus pataisos namuose taip pat buvo taikoma suminė darbo laiko apskaita de facto, de jure ji nėra įvesta. Tačiau šiuo metu jau visose Kalėjų departamento prie Teisingumo ministerijos pavaldžiose įstaigose jau įvesta ir teisėtai taikoma suminė darbo laiko apskaita. Pažymėtina, kad Pravieniškių gydymo ir pataisos namuose taip pat yra įvesta suminė darbo laiko apskaita. Apsaugos ir priežiūros skyriaus pareigūnams ir Sveikatos priežiūros skyriaus darbuotojams, dirbantiems pamainomis, taikoma suminė darbo laiko apskaita, neviršijanti daugiau kaip 40 darbo valandų per savaitę. Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktorius 2008-01-02 įsakymu Nr. 2-1 „Dėl suminės darbo laiko apskaitos įvedimo“ siekdamas užtikrinti tinkamą Apsaugos ir priežiūros skyriaus darbuotojų darbo laiko apskaitą, kadangi dėl jų darbo sąlygų negalima laikytis savaitinės darbo laiko trukmės, vadovaujantis Darbo kodekso 149 straipsniu ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 14 d. Nr. 587 patvirtino Apsaugos ir priežiūros skyriaus pareigūnams suminę darbo laiko apskaitą, neviršijančią daugiau kaip 40 val. darbo valandų per savaitę, nustatant 3 mėnesių apskaitinį laikotarpį¹⁰⁵. Vadinasi, Tarnybos Kalėjų departamente prie Teisingumo ministerijos statute nesureguliuotais atvejais pataisos įstaigų pareigūnams įvedant suminę darbo laiko apskaitą yra taikomos Darbo kodekso nuostatos subsidiarini.

Tarnybos Kalėjų departamente prie Teisingumo ministerijos Statuto 53 straipsnio 3 dalis numato, kad „Pareigūnų darbo ir poilsio režimą nustato Kalėjų departamento direktorius“¹⁰⁶. Pareigūnų darbo ir poilsio režimą reglamentuoja 2005 m. liepos 4 d. Nr.4/07-130 Kalėjų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymu patvirtinta „Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcija“. Šios Instrukcijos 19 punkte numatyta, kad Apsaugos pareigūnai (prižiūrėtojai) raštišku pataisos įstaigos, areštinės direktoriaus įsakymu suskirstomi į nuolatinės apsaugos budinčiąsias pamainas, suteikiant kiekvienai eilės numerį. Apsaugos budinčioms pamainoms vykdant apsaugą po 8 valandas, parai skiriamos trys pamainos, vykdant apsaugą po 12 valandų, - dvi pamainos, o vykdant apsaugą po 24 valandas, - viena pamaina. Apsaugos budinčios pamainos pareigūnai apsaugą bokšteliuose nekeičiami vykdo iki 3 valandų (postuose keičiasi kas 3 val.). Ypatingų situacijų (riaušių, grupinio pasipriešinimo laisvės atėmimo vietų administracijai, užpuolimo, suimtųjų ar nuteistųjų pabėgimų, gaivalinių nelaimių ar kt.) pataisos įstaigose, areštinėse metu apsaugos budinčiosios pamainos pareigūnai apsaugą bokšteliuose nekeičiami gali vykdyti ilgiau nei 3 valandas¹⁰⁷. Pažymėtina, jog, remiantis 2003 m. gegužės 14 d. Lietuvos

¹⁰⁵ Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2008-01-02 įsakymas Nr. 2-1 „Dėl suminės darbo laiko apskaitos įvedimo“.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 39-1088.

¹⁰⁷ Kalėjų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus 2005-07-04 įsakymas Nr. 4/07-430 „Dėl Laisvės atėmimų vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios, 2005, Nr. 89-3361.

Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 587 patvirtintu „Darbų, sąlygų, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įmonėse, įstaigose, organizacijose tvarkos aprašu“, Kalėjų departamentui pavaldžios įstaigos įsivesti suminę darbo laiko apskaitą gali, nes darbo organizavimas iš esmės atitinka Tvarkos Darbų, sąlygų, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita 3 punkte nurodytas dvi sąlygas – darbai, sąlygos, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita:

1. Darbuose, kuriuos dirbant gali būti taikoma iki 24 valandų per parą darbo laiko trukmė ir kurių sąrašą tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė (3.2 punktas). 2003 m. gegužės 14 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 587 „Dėl darbų, kuriuose gali būti taikoma iki dvidešimt keturių valandų per parą darbo laiko trukmė, sąrašo, darbo ir poilsio laiko ypatumų ekonominės veiklos srityse, darbų, sąlygų, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įmonėse, įstaigose, organizacijose tvarkos aprašo patvirtinimo“ 1.1 punktu patvirtinto Darbų sąrašo, kuriuos dirbant gali būti taikoma iki 24 valandų per parą darbo laiko trukmė, 8.1 punktas numato apsaugos darbuotojų budėjimą.

2. Nepertraukiamai veikiančiose įmonėse ar nepertraukiami veikiančiuose įmonių cechuose, baruose¹⁰⁸. Pavyzdžiui Alytaus pataisos namus, pagal savo darbo organizavimo pobūdį, galima prilyginti nepertraukiamai veikiančioms įmonėms, nes nepertraukiamai atlieka apsaugą ir priežiūrą.

Taigi, įvedant suminę darbo laiko apskaitą, turi būti laikomasi Tvarkoje minimų reikalavimų, taip pat Darbo kodekso 149 straipsnio reikalavimų. Suminė darbo laiko apskaita gali būti įvedama tik tokiu atveju, jei jos įvedimas yra suderintas su darbuotojų atstovais. Suminės darbo laiko apskaitos įvedimas be darbuotojų atstovų sutikimo yra neteisėtas darbdavio veiksmas. Tą pripažino Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. vasario 22 d. nutartyje c.b. Nr.3K-3-145/2006.

Kai kuriose įstaigose, nors ir nebuvo įvesta suminė darbo laiko apskaita, tačiau dirbantiems pareigūnams ji buvo taikoma de facto. Manytina, tai neturėtų būti. Lukiškių tardymo izoliatorius – kalėjimas, norėdamas įsivesti suminę darbo laiko apskaitą, bet negalėdamas susitarti dėl pritarimo jai su darbuotojų atstovais, turėtų derėtis su jais, o nepavykus susitarti, yra galimybė spręsti klausimą teisiniu keliu. Šiuo metu minėtoje įstaigoje pavykus susitarti jau sėkmingai taikoma suminė darbo laiko apskaita. Daugelyje įstaigų budinčiosios pamainos dirba po 24 valandas, tačiau nors ir įvedus suminę darbo laiko apskaitą, grafikai yra planuojami taip, kad einamąjį mėnesį nesusidarytų viršvalandinio darbo (dalis pareigūnų leidžiami atidirbus 7-8 val. poilsui). Įstaigos stengiasi, kad nesusidarytų viršvalandinis darbas, nes kitaip gali būti pasiekta maksimali viršvalandinio darbo trukmė per metus.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-05-14 nutarimas Nr. 587 „Darbai, sąlygos, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įmonėse, įstaigose, organizacijose tvarkos aprašas“// Valstybės žinios, 2003, Nr. 48-2120.

Darytina išvada, kad tiek Valstybės tarnybos įstatyme, tiek Statutuose nėra reglamentuoti suminės darbo laiko apskaitos įvedimo atvejai, tvarka bei privalomumas. Suminės darbo laiko apskaitos įvedimas pirmiausia taikytinas asmenims – darbo teisinių santykių dalyviams, o ne vidaus reikalų įstaigų statutiniams pareigūnams, kurių darbo ypatumus reglamentuoja Vidaus tarnybos statutas, o ne Darbo kodeksas. Organizuojant darbo laiko apskaitą yra požymių, būdingų suminei darbo laiko apskaitai, tačiau norminiuose dokumentuose nėra numatyta galimybės šios darbo laiko apskaitos formą įvesti Vidaus reikalų įstaigose. Statutinėms įstaigoms nėra pareigos įsivesti suminę darbo laiko apskaitą, tačiau paliekama tokia teisė.

3.4. Naktinio darbo laiko taikymo ypatumai statutiniams valstybės tarnautojams

Statutiniams valstybės tarnautojams dažnai tenka dirbti naktimis. Darbas naktį yra susijęs su padidėjusiu pavojumi sveikatai, organizmo išsekimu. Tarptautinės darbo organizacijos konvencijoje Nr. 171 „Dėl naktinio darbo“ nustatyta, kad „terminas „naktinis darbas“ apima visus darbus, atliekamus per ne trumpesnę kaip septynių valandų, įskaitant laiką nuo vidurnakčio iki penktos valandos ryto, nepertraukiamą laikotarpį, kurį nustato valdžios institucija, pasikonsultavusi su darbdaviais ir darbuotojams atstovaujančiomis organizacijomis arba pagal kolektyvines sutartis“¹⁰⁹. Lietuvoje Darbo kodekso 154 straipsnio 1 dalyje yra teigiama, kad „nakties laikas yra kalendorinis laikas nuo dvidešimt antros valandos iki šeštos valandos“¹¹⁰. Tačiau tam, kad darbas būtų laikomas naktiniu, nebūtina dirbti visą darbo laiką tik naktiniu laiku, nes jei bent trys valandos tenka naktčiai, visas darbas laikomas naktiniu, o darbo laikas trumpinamas viena valanda. Pagal Direktyvos 2003/88/EB 2 straipsnio 3 dalį „naktinis laikas nacionalinėje teisėje turi būti suprantamas kaip ne trumpesnis nei 7 valandų laiko tarpas, apimantis periodą nuo vidurnakčio iki 5 val. ryto“¹¹¹. Pareigūnams už darbą nakties metu mokamos priemokos. Visos pamainos pripažinimas naktiniu darbu turi įtakos tik sutrumpinti darbo laiką, o darbo užmokestis naktiniu tarifu mokamas tik už faktiškai naktį dirbtas valandas. Nakties darbo trukmė negali būti trumpinama nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančiose įstaigose. Vidaus tarnybos statute yra įtvirtinta tik tai, kad pareigūnams mokamos priemokos už darbą poilsio ir švenčių dienomis bei nakties darbą yra apmokama Valstybės tarnybos įstatymo nustatyta tvarka. Statutiniams pareigūnams dėl darbo nakties metu nėra nustatytų Statutuose reglamentavimo ypatumų, todėl jiems subsidiariai taikomos Darbo kodekso 154 straipsnio nuostatos. Pastebėtina, kad nors Darbo kodekso 154 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „nėščios moterys, neseniai pagimdžiusios, krūtimi maitinančios moterys,

¹⁰⁹ Tarptautinė darbo organizacijos konvencija Nr. 171 „Dėl naktinio darbo“ // Valstybės žinios, 1996, Nr. 31-767.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

¹¹¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų // OL L 299, 2003//18, p. 9.

darbuotojai, auginantys vaiką iki trejų metų, darbuotojai, vieni auginantys vaiką iki 14 metų arba neįgalų vaiką iki 18 metų, gali būti skiriami dirbti naktį tik jų sutikimu¹¹², tačiau statutinių tarnybų ypatumas tas, kad niekas jokių sutikimų neprašo, o jei reikia dirbti naktį, tai privalai dirbti.

Vis dar pasitaikanti problema statutinėse įstaigose yra darbo laiko apskaitos žiniaraščių pildymas. Sakykim, jei pareigūnas budėjimo namuose metu buvo iškvieštas vykdyti tiesioginių pareigų arba budėjo įstaigoje naktį, tokiu atveju atitinkamai turi būti mokamos priemokos už darbą naktį. Tačiau įstaigoms neturint lėšų, pasitaiko atveju, kai yra nemokamos priemokos, tuo pačiu nepildant žiniaraščių. Iki 2003 m. birželio mėn. policininkams ir ugniagesiams buvo nemokamos priemokos už darbą naktį, o mokėjo tik tada, kai realiai vykdydavo pareigas, t. y. esant įvykiams, nes tai lėmė lėšų trūkumas. 2003 m. birželio 24 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A(5)-587/2003 priėmė nutartį, kurioje aiškiai pasakyta, kad priemokos už darbą poilsio ir švenčių dienomis, už darbą naktį pareigūnams turi būti mokamos vadovaujantis Darbo kodeksu¹¹³. Apie tai, kad šis atlygis sumažinamas dėl to, kad naktį dirbantis žmogus ne dėl nuo jo priklausančių priežasčių neatlieka pareigų, Darbo kodekse neužsimenama. Pažymėtina, kad nuo 2009-01-01 priėmus Valstybės tarnybos įstatymo pataisą, yra įtvirtinta, jog valstybės tarnautojui išmokamų priedų ir priemokų suma negali viršyti 70 procentų pareiginės algos, tačiau į šią sumą neįskaitomas apmokėjimas už darbą poilsio ir švenčių dienomis, nakties bei viršvalandinį darbą ir budėjimą. Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų pareigūnų darbas nakties metu taip pat apskaitomas vadovaujantis Darbo kodekso nuostatomis. Pravieniškųjų gydymo ir pataisos namuose darbo laiko apskaitos žiniaraščiuose yra žymimas darbas nakties metu ir už darbą nakties metu pareigūnams mokamos priemokos.

¹¹² Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.

¹¹³ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismo 2003-06-24 nutartis administracinėje byloje Nr. A(5)-587/2003.

IŠVADOS

1. Statutinių valstybės tarnautojų statusas – specifinis ir ypatingas, vykdamas valstybės funkcijas ir garantuojantis viešojo intereso tęstinumą, o jų darbas reikalauja didelės atsakomybės, susijęs su didele rizika sveikatos bei gyvybės atžvilgiu, jie dažniau patiria traumų tarnybos metu, todėl labai svarbu diferencijuotas jų darbo laiko reglamentavimas, dėl vykdomų pareigų svarbos, rizikos gyvybei ir sveikatai darbe bei užtikrinant saugumą ir viešąją tvarką Valstybėje.

2. Statutiniai valstybės tarnautojų darbo laiką ir socialines garantijas nustato specialieji teisės aktai – atitinkami įstatymais patvirtinti Statutai. Valstybės tarnybos įstatymas ir Darbo kodekso nuostatos taikomos – subsidiariai. Atlikus tyrimą analizuojant Pravieniškių gydymo ir pataisos namų statutinių valstybės tarnautojų darbo laiką, nustatyta, kad pareigūnų darbo laiką reglamentuoja Tarnybos Kalėjų departamente prie Teisingumo ministerijos statusas, o Statute nereguliuotais atvejais dėl viršvalandinių darbų, budėjimo trukmės, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo yra taikomos Darbo kodekso nuostatos.

3. Statutinę valstybės tarnybą, reglamentuojantys teisės aktai pareigūnams neįtvirtina atvejų taikyti sutrumpinto, ne viso darbo laiko bei lankstaus darbo laiko organizavimo. Siekiant išsaugoti patyrusius pareigūnus, sumažinti kadro kaitą, esant šalyje finansiniams sunkumams, ne visas darbo laikas galėtų būti taikomas ne visiems statutiniams pareigūnams, o tik tiems, kurie dirba administracinį darbą.

4. Darbo kodeksas darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, draudžia viršvalandinį darbą, nors ir nustato jų trukmę, tačiau Vidaus tarnybos statusas įtvirtina atvejus, kada pareigūnai dėl savo vykdomų funkcijų svarbos, privalo vykdyti nurodymus dirbti viršvalandžius. Vidaus tarnybos statusas detaliai įtvirtina net 2 viršvalandinių darbų normas: 1) pareigūnams dirbantiems 40 val. per savaitę – 250 val.; 2) pareigūnams dirbantiems 48 val. per savaitę – 164 val.

5. Valstybės tarnybos įstatymas įtvirtina tarnautojams teisę dirbti kitą darbą, tačiau tiek Statutai, tiek Valstybės tarnybos įstatymas, ir Darbo kodeksas aiškiai nenustato, kokia turėtų būti darbuotojų dirbančių ne vienoje darbovietėje arba vienoje darbovietėje, bet dirbančių kelis darbus, maksimali savaitinė darbo laiko trukmė.

6. Darbo kodekso 155 straipsnio 1 dalis numato darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, budėjimą tik ypatingais atvejais, tačiau statutinių valstybės tarnautojų budėjimas, laisvu nuo tarnybos metu, pagrįstas privalomumu pagal iš anksto patvirtintus grafikus. Vidaus reikalų įstaigų pareigūnams nustatytas 96 val. budėjimo trukmė, o kompensavimas, dėl lėšų stygiaus, pagrįstas tik poilsio dienomis, nepaliekant alternatyvos.

7. Statutuose nėra reglamentuoti suminės darbo laiko apskaitos įvedimo atvejai ir privalomumas, todėl suminės darbo laiko apskaitos įvedimas pirmiausia taikytinas asmenims – dirbantiems pagal darbo sutartis, o ne statutiniams valstybės tarnautojams, kurių darbo ypatumus reglamentuoja specialieji teisės aktai. Kalėjų departamentui pavaldžios įstaigos įsivesti suminę darbo laiko apskaitą gali, nes darbo organizavimas iš esmės atitinka Darbo kodekso ir 2003 m. gegužės 14 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 587 patvirtinto „Darbų, sąlygų, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įmonėse, įstaigose, organizacijose tvarkos aprašas“ sąlygas.

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI

1. Statutuose turėtų būti įtvirtinti sutrumpinto darbo laiko atvejai, kurie taikytini pareigūnams, tuo siekiant aiškumo ir vienodos praktikos taikymo statutinėje tarnyboje. Taip pat statutuose įtvirtinti galimybę pareigūnams taikyti ne visą darbo laiką, tuo pavedant departamentų vadovams patvirtinti pareigybes, kurioms galėtų būti taikomas ne visas darbo laikas.
2. Siekiant apriboti viršvalandinių darbų skyrimą, Vidaus tarnybos statuto 30 straipsnio 1 dalyje turėtų būti baigtinis sąrašas atveju, kai privalomas viršvalandinis darbas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

Istatymai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 64-2569.
3. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 66-2130; 2009. Nr. 85-3577.
4. Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statusas // Valstybės žinios, 2000. Nr. 39-1088.
5. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 38-1656.
6. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr.73-3101.
7. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento įstatymas // Valstybės žinios.1994. Nr.11-163.
8. Lietuvos Respublikos Civilinės krašto apsaugos tarnybos statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 73-3348.
9. Lietuvos Respublikos Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 92-4140.
10. Lietuvos Respublikos Vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 42-1927.
11. Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008. Nr. 135-5230.
12. Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto pakeitimo įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008. Nr. 149-6043.
13. Lietuvos Respublikos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 94-2917.

Istatymus lydintys aktai

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 587 „Dėl darbų, kuriuose gali būti taikoma iki dvidešimt keturių valandų per parą darbo laiko trukmė, sąrašo, darbo

ir poilsio laiko ypatumų ekonominės veiklos srityse, darbų, sąlygų, kurioms esant gali būti įvedama suminė darbo laiko apskaita, suminės darbo laiko apskaitos įvedimo įmonėse, įstaigose, organizacijose tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 48-2120.

15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003-09-09 nutarimas Nr.1150 “Dėl nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančių vidaus reikalų statutinių įstaigų pareigūnų, dirbančių pamainomis, pareigybių sąrašo, šių pareigūnų darbo ir poilsio laiko apskaitos ypatumų patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2003, Nr. 87-3941.

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 7 d. nutarimas Nr.990 „Dėl darbo laiko nustatymo valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 79-3593.

17. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007-10-25 įsakymas Nr.5-V-709 „Dėl Darbo laiko apskaitos žiniaraščių pildymo policijos įstaigose metodinių rekomendacijų patvirtinimo“, prieiga internete: <http://www.policija.lt/index.php?id=2796&extension=doc&type=dok-blob&did=16163422p>, (žiūrėta 2009-06-20).

18. Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos direktoriaus 2005-07-04 įsakymas Nr. 4/07-430 „Dėl Laisvės atėmimų vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2005. Nr. 89-3361.

19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2004 m. sausio 27 d. nutarimas Nr. 78 „Dėl darbo laiko apskaitos žiniaraščių pavyzdinės formos ir jo pildymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 18-528.

Tarptautiniai teisės aktai

20. Tarptautinės Darbo Organizacijos konvencija Nr. 47 „Dėl darbo laiko sutrumpinimo iki 40 valandų per savaitę“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 27-649.

21. Tarptautinės Darbo Organizacijos konvencija Nr. 171 „Dėl naktinio darbo“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 31-767.

22. Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004. Nr. 2-2.

23. 1996 m. gegužės 3 d. Europos socialinė chartija (pataisyta) // Valstybės žinios. 2001. Nr. 49-1704.

24. Europos Tarybos 1993 m. lapkričio 23 d. direktyva Nr. 93/104/EB „Dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų“ // OL L 307, 1993 12 13. P. 18-24.

25. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. lapkričio 4 d. direktyva Nr. 2003/88/EB „Dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų“ // OL L 299, 2003 11 18. P. 9-19.

Konstitucinio teismo teisės aktai

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2001. Nr. 62-2276.

27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2001. Nr. 107-3885.

28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708.

Teismų praktika

29. Europos Teisingumo Teismo (antroji kolegija) 2005 m. liepos 14 d. nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje C-52/04 Personalrat der Feuerwehr Hamburg (Hamburgo priešgaisrinės apsaugos tarnybos personalo komitetas) prieš Leiter der Feuerwehr Hamburg (šios tarnybos vadovas),

<http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/gettext.pl.where-@lang-lt@num-79949285C190>, prisijungimo laikas: 2009-06-12.

30. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-01-18 nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-70/2008, k. 16.2 (S).

31. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-02-01 nutartis administracinėje byloje Nr. A(39)-170/2008, k.16.5 (S).

32. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-06-12 nutartis administracinėje byloje Nr. A(575)-2063/2008, k. 16 (S).

33. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008-11-27 nutartis administracinėje byloje Nr. A(39)-1931/2008, k.16.5 (S).

34. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-12-06 nutartis administracinėje byloje Nr. A(8)-1098/2007, k.16.5 (S).

35. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009-02-02 sprendimas administracinėje byloje Nr. A-261-166/2009.

36. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-09-05 nutartis administracinėje byloje Nr. A(17)-737/2007, k. 16.2 (S).

37. Lietuvos vyriausiasis administracinio teismo 2009-03-13 nutartis administracinėje byloje Nr. P(146)-45/2009, k. 80.13 (S).

38. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009-10-19 nutartis administracinėje byloje Nr. A(63)-1135/2009, k. 16.5 (S).

39. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003-06-24 nutartis administracinėje byloje Nr. A(5)-587/2003.

40. Byla 2000-10-03 Simap (Nr. C-303/98).

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Komentarai, vadovėliai

41. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. Teisės institutas. 1 dalis, 2000.
42. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Pirmas tomas. Bendrosios nuostatos. Kolektyviniai darbo santykiai. – Vilnius: Justitia, 2003.
43. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. Antras tomas. Individualūs darbo santykiai. – Vilnius: Justitia, 2004.
44. Tiažkijus V. Darbo teisė: teorija ir praktika. I tomas. – Vilnius: Justitia, 2005.
45. Prof. Nekrošius ir kiti „Darbo teisė. Vadovėlis“, 2008.
46. Budbergytė R., Šakočius A., Žilinskas D. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras, Viešojo Administravimo institutas. Vilnius, 2004.
47. Minkevičius A., Smalakys V., Valstybės tarnyba užsienio šalyse: Raida ir tendencijos, MRU, 2008, Vilnius.
48. Lietuvos teisės pagrindai, Vilnius: Justitia, 2004.
49. Hanau P., Adomeit K. Arbeitsrecht.- Berlin:Luchterland, 1994.
50. Čiočys P.A. Teisės pagrindai: mokomoji knyga.-Vilnius:VVK.2002.
51. Dambrauskienė G. Mačernytė-Panomariovienė I. Lietuvos darbo teisė: schemas ir komentarai, MRU, Vilnius, 2008.

Publikacijos, straipsniai ir kita literatūra

52. Guobaitė-Kiršlienė R. Darbo laiko teisinio reguliavimo esmė ir dinamika. // Jurisprudencija. 2005, T. 74(66). P. 57-65.
53. Usonis J. Darbo įstatymų bendrumo ir diferenciacijos principas // Jurisprudencija, T. 40(32). Vilnius, Lietuvos teisės universitetas, 2003.
54. Petrylaitė D. Kolektyvinės teisėsaugos pareigūnų teisės: asociacijų laisvė ir jos įgyvendinimas // Verslo ir teisės aktualijos, 2008, Nr. 2. P. 94-108.
55. Nekrošius I. Lietuvos Respublikos darbo kodekso rengimo problemos // Teisė. 1999. T. 33(1). P.25-33.
56. Žukauskas E. Lietuvos valstybės tarnyba sovietmečiu // Valstybės tarnybos aktualijos, 2005 m. Nr. 2. P. 33.
57. Kisielytė A. Kuo išsiskiria statutiniai tarnautojai? // Valstybės tarnybos aktualijos, 2008 m. Nr.12. P. 23.
58. Laurinavičius A. Globalizacijos iššūkiai keičia nacionalinių valstybių saugumo funkcijos sampratą ? // Valstybės tarnybos aktualijos, 2009 m. Nr.12., P. 38.

59. Personalo valdymas Viešojo administravimo įstaigose, Valstybės tarnybos departamentas, 2007, Vilnius. P. 88-89.
60. Kalėjimų departamentas, Bausmių vykdymo sistema Lietuvoje vakar ir šiandien, Vilnius, 2009 m. P. 103.
61. Daujotaitė L. Prancūzijoje-skaitlingesnė valstybės tarnyba // Valstybės tarnybos aktualijos, 2006, Nr. 4.
62. Pasiūlymas Europos parlamento ir Tarybos direktyva iš dalies keičianti Direktyvą 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0607:FIN:LT:HTML>, prisijungimo laikas: 2009-07-19.
63. Lietuvos policininkai žudosi dažniau nei kiti gyventojai, <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id-22610632>, prisijungimo laikas: 2009-10-02.
64. http://www.pareigunai.lt/index.php.page-naudingi_patarimaid-29, prisijungimo laikas: 2009-06-12.
65. Vidaus reikalų ministro 2009-04-29 įsakymu Nr.1V-161 sudarytos darbo grupės išvada „Dėl nacionalinio pareigūnų profesinių sąjungų susivienijimo pateiktų teisės aktų projektų“, <http://www.pareigunai.lt/files/isvada%20del%20NP-P.>, prisijungimo laikas: 2009-10-18.
66. Arbeitszeit. Prieiga internete: http://www.dbb.de/dbb-beamtenbund-2006/3150_2884.php prisijungimo laikas: 2009-07-19.
67. Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, http://www.policija.lt/index.php?id_6313, prisijungimo laikas: 2009-11-02.
68. <http://police-club.ru/zakon/police/doc/4202-I.htm>, prisijungimo laikas: 2009-07-20.
69. Visasverslas.lt - Darbo santykiai ir jų teisinio reglamentavimo ypatumai, <http://www.visasverslas.lt/portal/categories/37/1/0/1/article/9> , prisijungimo laikas: 2009-06-12.
70. <http://www.kent.police.uk/A>, prisijungimo laikas: 2009-07-20.
71. Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2007-03-13 įsakymas Nr.2-33 „Dėl Pravieniškių gydymo ir pataisos namų darbo tvarkos taisyklių patvirtinimo“.
72. Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2008-01-02 įsakymas Nr. 2-1 „Dėl suminės darbo laiko apskaitos įvedimo“.
73. Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2009-01-29 įsakymas Nr. 2-8 „Dėl Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2007-03-13 įsakymo Nr. 2-33 „Dėl Pravieniškių gydymo ir pataisos namų darbo tvarkos taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“.
74. Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2009-03-20 įsakymas Nr. 2-31 „Dėl Pravieniškių gydymo ir pataisos namų direktoriaus 2007-03-13 įsakymo Nr. 2-33 „Dėl Pravieniškių gydymo ir pataisos namų darbo tvarkos taisyklių patvirtinimo“ 56 ir 57 punktų pakeitimo“.

STATUTINIŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ DARBO LAIKO REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

SANTRAUKA

Valstybės tarnybos sistema – centrinis valstybės ramstis. Statutinė valstybės tarnyba – išskirtinė ir ypatinga bei suvokiama, kaip žmonių bendruomenė prisiėmusi vykdyti konkrečias pareigas visuomenės interesams užtikrinti. Visų pirma, išskirtinumas specialieji teisės aktai – statutai, reglamentuojantys pareigūnų tarnybą, statusą, socialines garantijas. Statutinių valstybės tarnautojų darbas – susijęs su padidintu pavojingumu, su didesne emocine įtampa, atsakomybe, aukštesniais reikalavimais sveikatai, priesaikos privalomumu. Todėl, atsižvelgiant į statutinių valstybės tarnautojų darbo santykių specifiką, jiems taikomus specifinius principus, atskiras šių asmenų statuso reglamentavimas yra pakankamai pagrįstas. Statutinių pareigūnų darbo laiko institutas – probleminis, iš kurių aktualiausi - budėjimas, viršvalandiniai darbai, darbas naktį, suminė darbo laiko apskaita. Pažymėtina, kad statutiniai valstybės tarnautojų statusas nėra kaip darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį, todėl galima išskirti darbo laiko reglamentavimo ypatumus: jų statusas nustatytas specialiais įstatymais, numatyta darbo laiko trukmė ilgesnė nei 40 val., viršvalandinių darbų privalomumas, budėjimo ypatumai.

Statutiniai tarnautojai aukoja tam tikras galimybes dėl tarnybos valstybei, tad atitinkamai turėtų elgtis ir valstybė. Darbo laiko ribojimas yra aktualus ir būtinas statutinėje valstybės tarnyboje, jei norima užtikrinti pareigūnų sveikatą bei jų tarnybos efektyvumą atliekant pareigas visuomenei, sudarant galimybes pailsėti, sutelkti laiko asmeniniams poreikiams tenkinti. Tik tinkamai ir diferencijuotai reglamentavus darbo laiką, galima tikėtis tinkamų pareigūnų pareigų bei tarnybos atlikimu. Diferencijuotas pareigūnų darbo laiko reglamentavimas – svarbus tiek patiems statutiniams tarnautojams, tiek pačiai Valstybei. Pareigūnų darbo krūvio didėjimas, darbo išteklių trūkumas, lemia, kad tarnautojai verčiami dirbti ilgiau, todėl tai lemia būtinumą ir svarbą tinkamai reglamentuoti jų darbo laiką, išvengiant neaiškumų bei spragų, kurios sudarytų sąlygas išnaudoti pareigūnus, didinant stresą, nuovargį bei sudarant grėsmę visuomenės saugumui bei pačiai Valstybei.

PECULIARITIES OF WORKING TIME REGULATION OF STATUTORY CIVIL SERVANTS

RAMUNĖ SAMOILVIENĖ

SUMMARY

State service system is the central state support. Statutory civil service is exceptional and special and perceived as human community undertaking to execute concrete duties to ensure society interests. First of all, the exceptionality is special law deeds - statutes which regulate office employee's service, statute, social guarantees. Statutory civil servants work is related to increased danger, more emotional tension, responsibility, higher requirements for health state, oath obligation. That's why taking into account to specific of office employee relations, specific principles applied, separate statute regulation of the persons is reasonable. Statutory civil servants working time institute - problematical, the most actual of it - duty, work overtime, night work, summary recording of the working time. Should be noted that statute of statutory civil servants is not as employees working according work agreement, that's why it can be distinguished the peculiarities of the regulation of working time: their statute defined by special laws, defined working time longer than 40 hours, work overtime obligation, duty peculiarities.

Statutory civil servants lay down their possibilities for state service that's why state should act respectively. Work time limit is an actual and obligatory in statute office service, if to ensure officers health and service efficiently performing duties to society, to ensure possibilities to rest, also to collect some time for personal needs. Only proper and differential regulated working time can ensure officers work duties and service proper execution. Differential statutory civil servants work time regulation is a very important both to statute office employees and as for the state. Increasing working charges and obligations of statutory civil servants working, lack of work supplies is fated to make work longer hours, that's why its necessary and very important to regulate working time of them, avoiding indistinctness and gaps, which allow conditions to use office employee, increasing stress, tiredness, and also creating threat for security of society and to the state.

ANOTACIJA

Statutinių valstybės tarnautojų darbas yra tarnyba Valstybei ir Tautai, kuris reikalauja didelės atsakomybės ir kompetencijos. Diferencijuotas darbo laiko reglamentavimas yra būtinas statutinėje valstybės tarnyboje, jei norima užtikrinti pareigūnų sveikatą, bei jų tarnybos efektyvumą atliekant pareigas visuomenėje. Valstybė turi apsaugoti visus savo piliečius, o ypač pareigūnus nuo pernelyg didelės darbo santykių kaitos bei nepagrįsto darbo laiko ilginimo. Darbe nagrinėjama statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimo ypatumai ir reikšmė. Darbo tikslas yra atskleisti statutinių valstybės tarnautojų darbo laiko reglamentavimo ypatumus.

RAKTINIAI ŽODŽIAI

Statutas

Darbo laikas

Statutinis valstybės tarnautojas

Budėjimo laikas

Viršvalandinis darbas

Suminė darbo laiko apskaita

ANNOTATION

Work of statutory civil servants is to serve national interests and state. It requires high competence and responsibility. Differential regulation of working time is essential within statutory state service ensuring health of civil servants and their service efficiency in carrying out their duties in the public. The state should safeguard their citizens, especially civil servants against undue change of labour relations and unjustified extension of working time.

The paper investigates specific features and meaning of working time regulation of statutory civil servants. The aim of work is to reveal specific features of working time regulation of statutory civil servants.

KEYWORDS

Statute

Working time

Statutory civil servant

The duration of being on duty

Overtime works

Summary recording of the working time

PRIEDAS

